

מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנינים בני כשתילי זתים סביב לשלחנם,
חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת בראשית

אות א

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל

האלוקי חסידא קדישא רבנו שמשון חיים ב"ר

נחמן מיכאל נחמני ולה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

שחי לפני כ-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע

והבטיח שהלומד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חי ומזוני

גלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות

יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון

שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון המבואר'
לזכות

יצחק בן צרים רחל

זמית רבנו ברמיתו והגטוחותיו
יעצוד לך ולכל משפחתך הי"ו
להיוושע בכל ילי דעיטב
חיי אריכי ועזוני רויחי וסוייעתא דשעיא,
בכל אשר יפנה יעצא את הברכה,
עתך בריית נפא ונהורא מעליא
ויחסיים בהם כל ברכת העובר שכתב
'ועיניכם תראנה בניי בניי כשתילי זיתים
סביב לשולחנכם, חכמים ועבדים,
ובתים עלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד
לא יסופו עזרעכם'

י"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"ג ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרובטל (17) סניף 635
מספר השבון 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

זכות הצדוק דרבני תורתנו הקדושים ימן מכל
צדה וצוקה, וישפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומוזני וכל טוב סלה
כהגטוחתי
בהקדמת ספריו.

הודעה ובקשה:

השתדלנו להעמיק בדברי רבנו ולבארם כראוי עד היכן שמשנת ידינו, אולם דברי רבנו עמוקים מני ים ואין בכוונתנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ורעיוניו, ובדאי לא לקבוע במה שנכתב שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים חיי"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם כראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותינו הקדמונים, כודאי לא על רבינו הקדוש ז"ע ויהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטווחה לנו מהלומדים אשר יבין ויסצא פירושים ודרשים יותר ראויים בהבנת דברי רבינו, אאז ממנו שימצאם ליריני בכדי שנוכל להקנם ולשלכם במהדורות הבאות, ובוה יהיה חלקו עמנו בזיכוי הרבים. כמון כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים, וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פְּרִשְׁת בְּרֵאשִׁית

א

יִתְחַלֵּל הַמִּתְחַלֵּל וְיִדְעַ הַשֶּׁבֶל, לְשֵׁא
 בְּרֵכָה מֵאֵת ה' וְלִלְמֹד מִדְּעַת
 קוֹנֹו, לְהִתְחַיֵּל כָּל מַעֲשָׂיו בְּרֵמֹז הָרוֹמֹז
 לְשׁוֹן בְּרֵכָה, כִּי שֵׁם יִצְוֶה ה' אֶתֹו אֶת
 בְּרֵכָתֹו, בְּרֵכָה וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם.
 וְכֵן מְצִינֹו בְּמִדְרָשׁ יִלְקוּט (שמעוני
 בראשית רמז ב), לְמָה הִתְחַיֵּלָה
 הַתּוֹרָה בְּבִי"ת, שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרֵכָה.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

א

הַתְּחַלַּת הַתּוֹרָה בְּאֹת בִּי"ת רֵמֹז לְבֵרָכָה, וְהַתּוֹעֵלַת בְּכֵרֶכֶת הַדְּיוּט

הַתּוֹרָה, בְּאֹת בִּי"ת הָרוֹמֹז לְבֵרָכָה,
 כְּדִלְהַלֵּן, כִּי שֵׁם – שַׁעַל יְדֵי רֵמֹז זֶה יִצְוֶה
 ה' אֶתֹו אֶת בְּרֵכָתֹו, בְּרֵכָה וְחַיִּים עַד
 הָעוֹלָם^א, שַׁעַל יְדֵי שִׁיתְחַיֵּל מַעֲשָׂיו בַּעֲנִיָּן
 הַבְּרֵכָה, יוֹכַל לְהִתְקַיֵּם לְעוֹלָם^ב.

וְכֵן מְצִינֹו בְּמִדְרָשׁ יִלְקוּט (שמעוני
 בראשית רמז ב), לְמָה הִתְחַיֵּלָה הַתּוֹרָה דּוּקָא
 בְּאֹת בִּי"ת, לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרֵכָה –
 הָאֹת בִּי"ת הִיא הָרֵאשׁוֹנָה בְּתִיבַת

יֵשׁ לְאָדָם לְהִתְחַיֵּל מַעֲשָׂיו

בְּרֵמֹז לְבֵרָכָה כְּמוֹ הַתְּחַלַּת הַתּוֹרָה

יִתְחַלֵּל הַמִּתְחַלֵּל וְיִדְעַ הַשֶּׁבֶל, לְשֵׁא
 בְּרֵכָה מֵאֵת ה', וְלִלְמֹד מִדְּעַת קוֹנֹו – כֵּל
 מִתְחַלֵּל^א שֹׁכֵחַ לְחַכְמָה מִהַקְב"ה, יֵשׁ לוֹ
 לְהַשְׁכִּיל וְלִהְבִּיָּן, שֶׁהַרֹּצָה לְקַבֵּל בְּרֵכָה
 מִלְּפָנֵי ה', יֵשׁ לוֹ לְלַמֹּד מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל
 הַקְּב"ה, וְלְהִתְחַיֵּל כָּל מַעֲשָׂיו בְּרֵמֹז הָרוֹמֹז
 לְשׁוֹן בְּרֵכָה, כִּפִּי שֶׁהִתְחַיֵּל הַקְּב"ה אֶת

צִיּוֹנִים וּמְקוֹרוֹת

הָעוֹלָם. וְלִשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ (ויקרא כד, ד), טַל וּבֵרָכָה
 וְחַיִּים מְצִינֹו, שְׁנֵאמַר 'כִּטַּל חֶרְמוֹן שִׁיּוֹרַד עַל הַרְרֵי
 צִיּוֹן כִּי שֵׁם צוּה ה'' וְגו' . וּבְכַמָּה וְכַמָּה מְקוֹמוֹת
 מְצִינֹו שְׁנֵהֲגוֹ לְעִשׂוֹת רֵמֹזִים לְסִימָן טוֹב, וְכַגּוֹן
 בְּהוֹרִיּוֹת (יא). לְעַנֵּן הַסִּימָנִים שְׁעוֹשִׂים בְּלִיל רֵאשׁ
 הַשְּׁנָה. רֵאשׁ תּוֹס' בְּבֵרָכוֹת (ז, א ד"ה שְׁאֵלְמִלִּי) לְגַבִּי
 קָלַלְתָּ בְּלַעַם, שֶׁאֵם הִיָּה מִתְחַיֵּל לְקַלֵּל בְּשַׁעַה שֶׁהַקְּב"ה
 כּוֹעֵס, הִיָּה בְּכוּחוֹ לְהַמְשִׁיךְ לְקַלֵּל לְאַחַר מִכָּן. וּבִשְׁוֹת
 בֵּית יַעֲקֹב (ס"י קכז) הִבִּיא בְּשֵׁם הָאֲר"י, שִׁישׁ לְלַמֹּד
 מִכָּן לְעַנֵּן הַטּוֹבָה, שֶׁכְּשֶׁמִּתְחַיֵּל דַּבֵּר בְּזִמְן טוֹב, יוֹעִיל
 זֶה לְהַמְשִׁיכּוֹ לְאַחַר מִכָּן. וְכֵן כָּתַב בְּשׁוֹת אֲרִיץ צְבִי
 (ס"י קכא). ז. לִשׁוֹן הִילְקוּט, דְּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פּוּזִי

א. עַל פִּי לִשׁוֹן הַפְּסוּק (ירמיהו ט, כג), 'כִּי אֵם בְּזֹאת
 יִתְחַלֵּל הַמִּתְחַלֵּל הַשֶּׁבֶל וְיִדְעַ אֹתִי כִּי אֲנִי ה' עֹשֶׂה
 חֶסֶד מְשֻׁפֵּט וְצִדְקָה כְּאֲרִיץ כִּי בְּאֵלֶּה חֲפָצָתִי נְאֻם ה' .
 ב. עַל פִּי לִשׁוֹן הַפְּסוּק (תהלים כד, ה) 'יֵשׁא בְּרֵכָה
 מֵאֵת ה' וְצִדְקָה מְאֻלְקֵי יִשְׁעוֹ'. ג. עַל פִּי לִשׁוֹן הַגְּמָרָה
 (סוֹטָה ה, א), אִמַּר רַב יוֹסֵף, לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדְּעַת
 קוֹנֹו, שֶׁהִרֵי הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵנִיחַ כֵּל הַרִים וּגְבֻעוֹת,
 וְהַשְּׂרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינִי. ד. הַכוּוּנָה לְמִי שְׂרָאוּ
 לְהִתְחַלֵּל בְּעַצְמוֹ מַחֲמַת שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית 'הַשְּׁכַל וְיִדּוּע
 אֹתִי', כִּפִּי שֶׁהוּבָא לְעִיל מִהַפְּסוּק בִּירְמִיָּהוּ. ה. עַל פִּי
 לִשׁוֹן הַפְּסוּק (תהלים קלג, ג), 'כִּטַּל חֶרְמוֹן שִׁיּוֹרַד עַל
 הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שֵׁם צוּה ה' אֶת הַבְּרֵכָה חַיִּים עַד

אֵלָא דְקִשָּׁה, שְׁתַּרְי קָרָא בְּתִיב (תהלים קיט, ס) 'רֵאשׁ דְּבִרְךָ אַמֶּת', וְאִם בְּנֵי הָיָה לוֹ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה בְּאֶלֶף שֶׁהוּא לְשׁוֹן אַמֶּת. וְהִנֵּם כִּי 'בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת' סוֹפֵי תְבוֹת אַמֶּת, עִם כָּל זֶה, הָיָה

מִן הַרְאוּי שְׁאוֹת הַרְאשׁוֹנָה שֶׁל הַתּוֹרָה תִּהְיֶה בְּאַמֶּת, כְּדֵי לְקַיֵּם 'רֵאשׁ דְּבִרְךָ אַמֶּת' בְּדוּקָא, וְאִף כִּי הַתְחִיל בְּבִי"ת שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרֵכָה, עִם כָּל זֶה, אֵינּוּ מִתְקַיֵּם 'רֵאשׁ דְּבִרְךָ אַמֶּת'.

זרע שמשון המבואר

'ברכה'. ומכך ילמד האדם המשכיל, להתחיל גם הוא את כל מעשיו בדבר שרומז לברכה, שעל ידי כן תשרה עליו ברכת ה'.

מדוע לא התחילה התורה באל"ף רמז לאמת'

אֵלָא דְקִשָּׁה – יֵשׁ לַהֲקִשׁוֹת, שְׁתַּרְי קָרָא בְּתִיב (תהלים קיט, ס), 'רֵאשׁ – תְּחִילַת דְּבִרְךָ אַמֶּת' – תְּחִילַת דְּבָרֵינוּ שֶׁל הַקְּב"ה, הֵם אַמֶּת, וְאִם בְּנֵי הָיָה לוֹ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹת אֶלֶף, שֶׁהוּא לְשׁוֹן אַמֶּת. וְהִנֵּם כִּי מֵה שֶׁכְּתוּב בְּתְחִילַת הַתּוֹרָה 'בְּרֵאשִׁית בְּרָא

אֱלֹהִים אֶת', סוֹפֵי הַתְבוֹת הוּא אַמֶּת, וְנִמְצָא שֶׁאֵין נִרְמָזָה הַאֲמֵת בְּתְחִילַת הַתּוֹרָה, עִם כָּל זֶה, הָיָה מִן הַרְאוּי שֶׁהַאֲוֹת הַרְאשׁוֹנָה שֶׁל הַתּוֹרָה תִּהְיֶה בְּאַמֶּת, כְּדֵי לְקַיֵּם כִּפְשׁוֹטוֹ אֶת הַפְּסוּק 'רֵאשׁ דְּבִרְךָ אַמֶּת' בְּדוּקָא – בְּתְחִילַת הַתִּיבָה הַרְאשׁוֹנָה שֶׁבְּתוֹרָה. וְאִף כִּי בְּדוּקָא תִּתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה בְּבִי"ת מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן בְּרֵכָה, עִם כָּל זֶה, עֲדִיין יֵשׁ לְדַקֵּק וְלַהֲקִשׁוֹת שֶׁאֵינּוּ מִתְקַיֵּם הַפְּסוּק 'רֵאשׁ דְּבִרְךָ אַמֶּת'. דְּמִשְׁמַע מֵהַפְּסוּק שֶׁהַקְּב"ה הַתְחִיל אֶת דְּבָרֵינוּ מִמֶּשׁ בְּעֵינֵי אַמֶּת.

ציזונים ומקורות

וכו', למה בבי"ת, שהוא לשון ברכה. ולמה לא באל"ף, שהוא לשון אריה. ובירושלמי (חגיגה פ"ב ה"א) איתא, אמר הקדוש ברוך הוא, איני בורא את עולמי אלא בבי"ת, שלא יהו כל באי העולם אומרי, היאך העולם יכול לעמוד ונברא בלשון אריה, אלא הריני בורא אותו בבי"ת בלשון ברכה, ואולי יעמוד. ח. לשון הפסוק, 'ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך'. ט. ראה רש"י ומצודות, שהכוונה על 'אנוכי ולא יהיה', וז"ל רש"י, סוף דברך הוכיח על הראש שהוא אמת, שכששמעו האומות 'אנוכי ולא יהיה לך' ולא תשא' אמרו הכל להנאתו ולכבודו כיון ששמעו 'כבוד', ולא תרצח', לא תנאף', הודו על 'ראש דברך' שהוא אמת. ולפי דבריהם לא קשה כלל מה שדקדק רבנו, אולם רבנו פירש, שהכוונה על תחילת התורה,

וכמשמעות דברי המדרש, המובא בהערה להלן בסמוך, שפירושו על הפסוק 'בראשית'. י. וראה לשון המדרש (ב"ר א, ז), רבי יצחק פתח 'ראש דברך אמת' וגו', אמר רבי יצחק, מתחלת ברייתו של עולם 'ראש דברך אמת', 'בראשית ברא אלקים', ע"כ. וביארו המפרשים, שזה כולל גם מה שסופי התיבות של מילים אלה הוא אמ"ת. יש לציין, שכאן נקט רבינו, הס"ת של תיבות 'ברא אלקים את' [והוא אמ"ת לפי סדר התיבות], וכך כתוב גם בבעל הטורים (בראשית א, א), ואילו בפירושו על קהלת (אות לה בסופו) נקט רבינו הס"ת של 'בראשית ברא אלקים' [והוא אמ"ת שלא לפי סדר התיבות]. וכן בפרשת יתרו (אות ח) הביא רבינו ש'בראשית ברא אלקים' – ס"ת אמת.

וַיֵּשׁ לֹמֶר, דְּאֶמְרִינָן בְּמִדְרָשׁ רַבָּה
פְּרִשְׁת תְּזַרְיעַ (ויק"ר טו, ז), 'אֲבָן
שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ' (דברים כה, טו), אִם
עֲשִׂיתָ בֵּן, יִהְיֶה לְךָ מָה לְשֵׂא מִה לְתַן

מֵה לְתַן, מֵה לְקַח מֵה לְמַכֵּר, שְׁהַבְרָכֹת
מִבְּרָכֹת אֶת בְּעֲלִיהֶן. וְכֵן לְהַפְּדָה,
הַקְּלָלוֹת מִקְּלָלוֹת אֶת בְּעֲלִיהֶן 'לֹא יִהְיֶה
לְךָ' וְכֵן.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבוּאָר

הברכה שורה רק במקום שהאמת שורה
וַיֵּשׁ לֹמֶר, בהקדם מה דְּאֶמְרִינָן בְּמִדְרָשׁ
רַבָּה פְּרִשְׁת תְּזַרְיעַ (ויק"ר טו, ז), על הפסוק
(דברים כה, טו) ³¹ 'אֲבָן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ' –
יהיו בביתך רק אבני משקל שלמים
ונכונים, כדי שלא תונה בהם את הבריות.
ודרשו חכמים ממה שהתיבות 'יְהִי לְךָ'
נכפלו בפסוק, שהייתור בא ללמד ³², שֶׁאִם
עֲשִׂיתָ בֵּן, שיש לך 'אֲבָן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק',
ונשאת ונתת באמונה ובישרות,
ובמשקלות נכונים כמדתם, תהיה הברכה
שוויה בביתך, ויִהְיֶה לְךָ תמיד מֵה לְשֵׂא
וּמֵה לְתַן - כסף וסחורה לעשות בהם משא
ומתן, ולהתפרנס בעסקיך כראוי, מֵה לְקַח
וּמֵה לְמַכֵּר – לקנות חפץ שהוא צריך
להשתמש בו, ולמכור החפץ שאינו נצרך

לו, בשביל לקנות חפץ הטוב ממנו ³³, לפי
שְׁהַבְרָכֹת ³⁴ היינו התנהגות האדם ביושר,
מִבְּרָכֹת אֶת בְּעֲלִיהֶן – הנוהגים בדרך
הישרה וראויים לקבל הברכות. וְכֵן לְהַפְּדָה,
הַקְּלָלוֹת - היינו התנהגות האדם בקלקלה
ושלא בדרך הישר והרצוי, מִקְּלָלוֹת אֶת
בְּעֲלִיהֶן – הנוהגים בדרך שאינה ישרה
וראויים לקללות ³⁵, כמו שנאמר (שם כה, יג) ³⁶
'לֹא יִהְיֶה לְךָ וְכֵן' בְּכִסֵּף אֲבָן וְאֲבָן גְּדוּלָה
וּקְטָנָה' – לא תקיים אצלך שני מיני אבני
משקל, האחת גדולה שמשקלה מרובה
ממדתה שבה תקנה סחורה מאחרים,
והשניה קטנה שמשקלה מועט ממדתה
שבה תמכור סחורתך לאחרים ³⁷, שנמצא
ששילמת למוכר רק על חלק מהסחורה
שקנית, וכן נתת ללוקח רק חלק מהסחורה

ציונים ומקורות

יא. לשון המדרש, אמר רבי לוי, ברכות מברכות את
בעליהן, וקללות מקללות את בעליהן, 'אבן שלמה
וצדק יהיה לך' וגו', אם עשית כן, יש לך מה לישא
ומה ליתן ומה ליקח ומה למכור. קללות מקללות את
בעליהן, 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה,
לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה', אם
עשית כן, לא יהיה לך מה לישא ומה ליתן ומה ליקח
ומה למכור. יב. לשון הפסוק, 'אֲבָן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה
לְךָ אִיפֹה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לְךָ לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יְמֵיךָ עַל
הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ'. יג. על פי פירוש
עץ יוסף. יד. על פי פירוש עץ יוסף. טו. המדרש קורא
ליושר - ברכה, ולגול - קללה, כי המתנהג ביושר
מבורך מאת הקב"ה, והגולן מקולל מאת הקב"ה. עץ

יוסף (שם). וראה עוד בפירוש מהרז"ו על המדרש.
טז. ולפי פירוש רבינו להלן [שהכוונה לברכות
הלויים שבהר גריזים], 'הברכות' היינו שהאדם
שמתנהג כראוי ויושר מתברך בברכות שנאמרו בהר
גריזים, והברכות עצמן לאחר שחלו על האדם, עוד
הן מברכות את בעליהן הנוהגים בדרך הישרה
בתוספת על הברכה הראשונה. וכן הקללות היינו
אותם הקללות שהאדם שאינו מתנהג כראוי מתקלל
בקללות שבהר עיבל, והקללות עצמן לאחר שחלו על
האדם, עוד הן מקללות את בעליהן הנוהגים בדרך
שאינה ישרה, בתוספת קללה. יז. לשון הפסוקים, 'לֹא
יִהְיֶה לְךָ בְּכִסֵּף אֲבָן וְאֲבָן גְּדוּלָה וּקְטָנָה, לֹא יִהְיֶה לְךָ
בְּבֵיתְךָ אִיפֹה וְאִיפֹה גְּדוּלָה וּקְטָנָה'. יח. ע"פ רש"י.

דְּמִשְׁמַע מִכָּאן, שְׁאִם יִתְנַהֵג הָאָדָם
בְּצַדֵּק וְאִמְתָּ, תִּהְיֶה לוֹ
הַבְּרָכָה, וְאִם לֹא, חֵם וְשָׁלוֹם לְהַפְדָּ.
אִם כֵּן, שְׁפִיר קָאָמֵר קָרָא 'רֵאשׁ דְּבִרְדָּ
אִמְתָּ, שְׁהִתְחִיל בְּבִי"ת שְׁהוּא לְשׁוֹן
בְּרָכָה, לְפִי שְׁזוֹ אֵינָה נִתְּנַת אֱלָא לְמִי
זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

שהיה עליך ליתן לו כנגד מעותיו. ודרשו חכמים ממה שהתיבות 'לא יִהְיֶה לְךָ' נכפלו בפסוק, שהייתור בא ללמד^ט, שאם נשאת ונתת במשקלות שאינם ישרים ונכונים, ורימית על ידיהם את הבריות, לא תהיה הברכה שרויה אצלך, אלא שוב 'לא יהיה לך' כסף וסחורה לעשות בהם משא ומתן, ולהתפרנס.

דְּמִשְׁמַע מִכָּאן - מדברי המדרש שְׁאִם
יִתְנַהֵג הָאָדָם במשאו ומתנו עם הבריות
בְּצַדֵּק וְאִמְתָּ, תִּהְיֶה לוֹ הַבְּרָכָה בממונו, וְאִם
לֹא - שלא יתנהג עמהם בצדק ואמת,
יִהְיֶה חֵם וְשָׁלוֹם לְהַפְדָּ, וממונו יתחסר.

וְאִם כֵּן, שְׁפִיר קָאָמֵר קָרָא 'רֵאשׁ דְּבִרְדָּ
אִמְתָּ' - כי הרי זה נחשב שאכן התחילה
התורה בענין האמת, על ידי שְׁהִתְחִיל
הקב"ה את התורה בְּבִי"ת, שְׁהוּא לְשׁוֹן

ציונים ומקורות

ולא ענהו מפני שהיה קורא קריאת שמע, כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו, והוסיף ואמר תנהו לי בכך יותר. לאחר שסיים קריאת שמע, אמר לו, טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה, שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך. הרי שפסוק זה מרמז על מי שנושא ונותן באמונה מופלגת, והנוהג כן בודאי יזכה לברכה. וזהו גם כן עיקר חידוש דברי המדרש, כי בודאי מי שמתנהג על פי הדין אין ראוי לשכר, שהלא מחוייב לנהוג כן. כא. וכן הוא בתקוני זוהר (תיקון ג' יח, א), וז"ל, כגוונא דא בראשית ראש

יט. על פי עץ יוסף. כ. על פי לשון הפסוק (תהלים טו, ב) 'הוֹלֵךְ תָּמִים וּפְעֵל צַדִּיק יִדְבַר אֱמֶת בְּלִבּוֹ'. ובהמשך הפרק (פסוק ה) נאמר, 'פִּסְפּוֹ לֹא יִתֵּן בְּנִשְׁךְ וְשִׁחַד עַל זָקִי לֹא יִלָּחַ עִשָּׂה אֵלָה לֹא יִמוּט לְעוֹלָם, וְהֵינּוּ שְׁכַשְׁמַתְנַהֵג בְּיוֹשֵׁר מִתְּבַרֵךְ וְלֹא יִמוּט לְעוֹלָם. וְאוּלַי עוֹד נִתְּכוּן רַבִּינוּ בּוֹזֵה לְדַבְרֵי הַגְּמֵרָא (מכות כד, א), 'וְדוֹבֵר אִמְתָּ בְּלִבּוֹ כְּגוֹן רַב סְפָרָא, וּפִירֵשׁ רִשְׁיָא (ד"ה רב ספרא), שרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור, ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא קריאת שמע, ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים,

'ראש דְּבַרְךָ אַמֶּת', 'בית' לְפִי שְׂרָצָה
 לְהַתְחִיל בְּלִשׁוֹן בְּרָכָה. וּבְהִכִּי מְקַשֵּׁר
 תַּחֲלֵל תְּתוּרָה בְּסוּפָה, שְׂפוֹף תְּתוּרָה
 הוא 'זוֹאת הַבְּרָכָה' (דברים לג), בְּלוֹמַר,
 לְמָה הַתְּחִיל בְּ'בְּרָאשִׁית', בְּשִׁבִיל
 'זוֹאת הַבְּרָכָה'.

זרע שמשון המבואר

התורה³², שְׂפוֹף תְּתוּרָה - הפרשה
 האחרונה שבה, הוא 'זוֹאת הַבְּרָכָה' (דברים
 לג). בְּלוֹמַר, לְמָה הַתְּחִיל הַקַּב"ה את
 התורה בְּ'בְּרָאשִׁית', שהיא תיבה
 המתחילה באות ב"ת הרומז לענין
 הברכה, וכן נרמז בו 'ראש' דברך אמת,
 ו'בית', בְּשִׁבִיל לְקַשֵּׁר תַּחֲלֵל תְּתוּרָה עם
 סוף התורה שהוא פרשת 'זוֹאת הַבְּרָכָה' -
 ענין הברכה³³.

'ראש דְּבַרְךָ אַמֶּת', הוא אות 'בית',
 המרמזת לברכה. ונמצא, שה'אמת'
 וה'ברכה', רמוזים יחדיו בתחילת התורה.
 והטעם, לְפִי שְׂרָצָה הַקַּב"ה לְהַתְחִיל את
 התורה בְּלִשׁוֹן בְּרָכָה, והברכה תלויה
 באמת, כמו שהתבאר³⁴.

וּבְהִכִּי מְקַשֵּׁר תַּחֲלֵל תְּתוּרָה - פרשה
 ראשונה שבה, בְּסוּפָה - עם הכתוב
 בתחילת הפרשה האחרונה בסוף

ציונים ומקורות

הבריאה של בראשית ברא. נראה בדברי רבינו בסוף
 פרשת וזאת הברכה, שפירש בכמה אופנים את
 הסמיכות של התיבות שבסוף התורה לתחילתה.
 אכן יש חידוש בדברי רבינו כאן, שדרש את
 הסמיכות של 'זוֹאת הברכה' שכתוב בתחילת
 הפרשה האחרונה ל'בראשית'. ומצינו בספרי
 הדרושים שנהגו לקשר סוף התורה עם תחילתה.
 ובטעם הדבר, ראה בוצינא דנהורא (תורה ב"ק אות
 לג) מגיד תעלומה (בפתיחה - והיה ברכה).
 כד. לכאורה צ"ע בעומק כוונת רבינו, שהרי גם בלי
 חידושו של רבינו שהבי"ת מרמזת לברכה על ידי
 ההתנהגות ביושר בענין ה'אמת', ג"כ מובנת
 הסמיכות של 'בראשית' ל'זוֹאת הברכה', משום
 שבאות ב"ת שכתובת בראשית היא התחלת
 התורה, גם כן מרומזת ענין הברכה. ונראה לבאר
 שמה שכתב 'ובהכ"י מקושר' וכו', נתכוון להוסיף
 ולפרש עוד בטעם הענין שהתחילו בענין הברכה,
 משום שרצה השי"ת לקשר את תחילת התורה עם
 סופה. והיינו שרבונו מתכוון להוסיף ולבאר מדוע
 העדיף להתחיל בלשון ברכה ולא בלשון אמת. א.
 להשמיענו תועלת הברכה שיהיה על ידי האמת. ב.
 משום שבכך מוסיף להסמיך ולקשר את תחילת
 התורה עם סופה.

בי"ת. וראה עוד בבעל הטורים (בראשית א, א)
 שהביא נוטריקון זה ורמז בזה באופן אחר.
 כג. נראה לומר שרבינו מתכוין להוכיח כדבריו,
 שהברכה והאמת שייכים זה בזה, ורמוזים יחד
 בתחילת התורה, מהנוטריקון 'ראש בית', שהרי
 'ראש' מרמז ל'ראש דברך אמת', ו'בי"ת' מרמז
 לברכה. ועוד נראה לפרש כוונת רבינו, שמתכוין
 להוסיף לרמז שאכן התחילה התורה ממש ב'אמת'
 כבר בתיבה ראשונה, כי תיבת 'בראשית' נוטריקון
 'ראש בית', 'ראש' רומז לענין אמת שכתוב בפסוק
 'ראש דברך אמת', בי"ת רומז לענין הברכה, נמצא
 שבתיבה ראשונה של התורה נרמזו יחדו ב' הענינים
 - אמת וברכה, וממילא לא קשה כלל קושייתו
 מהפסוק 'ראש דברך אמת', שאין ענין הברכה
 מפורש בתחילת התורה יותר מענין האמת.
 כג. נראה שהוא על דרך הכתוב בספר יצירה (פ"א
 מ"ז) נעוץ סופו בתחילתו. ובש"ל"ה (מסכת פסחים
 תורה אור אות קז), זהו ענין בשמחת תורה,
 כשמסיימין התורה, מתחילין ב'בראשית ברא'
 (בראשית א, א), כי נעוץ סופו בתחילתו, ותחילתו
 בסופו. והיינו 'לכל האותות והמופתים וגו' אשר
 עשה משה' וגו' (דברים לד, יא - יב), 'בראשית
 ברא' וגו', האותות והמופתים פרסמו חידוש

אָמְנָם על המדרש הנ"ל יש לדרק, דבפרק ח' דיומא (עה, א) אמרינו, תניא, אמר רבי יוסי, בא וראה שלא במדת הקדוש ברוך הוא, מדת בשר ודם אדם מקניט את חברו, יורד

עמו עד לחייו, אבל הקדוש ברוך הוא קלל את הנחש, עולה לגג מזונותיו עמו, יורד לקרקע מזונותיו עמו. קלל כנען, אוכל מה שרבו אוכל, ושונה מה שרבו שונה. קלל האשה, הכל רצין אחריה.

זרע שמשון המבואר

קושיא מהמבואר בגמרא שהמתקלל יש בו צד ברכה

אָמְנָם^כ על דברי המדרש הנ"ל, דמבואר שמי שנוהג שלא ביושר, מתקלל וממונו נפסד, יש לדרק, ממה דבגמרא בפרק ח' דיומא (עה, א)^כ אמרינו, תניא, אמר רבי יוסי, בא וראה שלא במדת הקדוש ברוך הוא - אינה דומה התנהגות הקב"ה עם בריותיו, למדת בשר ודם - להתנהגות בני האדם ביניהם לבין חבריהם, שהרי אם בן אדם מקניט - מצער את חברו, הרי חברו הזה יורד עמו עד לחייו - משתדל לצער ולהפסידו בהרבה דרכים, שמחמת שנאתו אינו מרחם עליו כלל^כ. אבל מדותיו של הקדוש ברוך הוא אינם כן, אלא אף כשהוא מעניש למי שחטא נגדו, עדיין הוא מרחם עליו, שהרי קלל את הנחש שמזונו יהיה עפר, מחמת שהסית את חוה ואדם לאכול

מעץ הדעת, ודוקא על ידי קללה זו מזונותיו מצויים לנחש בכל עת ובכל מקום, שבין אם הנחש עולה לגג של בית, מזונותיו מצויים עמו, שהרי נמצא שם עפר, ובין אם הוא חוזר ויורד לקרקע, גם כן מזונותיו מצויים עמו.

וכמו כן, הקב"ה קלל את כנען להיות עבד לאחיו^ט, לעונש על שביזה את נח אבי אביו, ודוקא על ידי קללה זו, מזונותיו מצויים לו, שאוכל ממה שרבו - אדונו אוכל, ושונה ממה שרבו שונה, רבו חייב לספק לו מזונותיו וכל הצטרכויותיו, ולעולם לא יחסר לו ממזונותיו. וכמו כן קלל הקב"ה את האשה, בצער הריון ולידה^ז, משום שחווה אכלה מפרי עץ הדעת והחטיאה בזה גם את אדם הראשון, ומכל מקום, הכל רצין אחריה להנשא לה. וגם

ציזנים ומקורות

כה. רבנו חזון לפרש את דברי המדרש. כו. לשון הגמרא, תניא, אמר רבי יוסי, בוא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, מקניט את חברו יורד עמו לחייו. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, קלל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו. קלל את כנען אוכל מה שרבו אוכל, ושונה מה שרבו שונה. קלל את האשה הכל רצין אחריה, קלל את האדמה הכל ניוונין הימנה. כז. הגירסא לפנינו בגמרא, מדת בשר ודם מקניט וכו'. אך כן הוא בדקדוקי סופרים על פי כת"י.

גם במאירי שם גרס כמו שהובא כאן. כח. ע"פ רש"י (ד"ה יורד). ומשמעות 'לחייו' - עיקר הדברים הנצרכים לו בחייתו. כט. ככתוב (בראשית ט, כה), 'ויאמר ארוי כנען עבד עבדים יהיה לאחיו'. ואף שבתורה כתוב שנח קלל את כנען, מכל מקום קללה זו היתה מאת הקב"ה, ששם בלבו של נח לקללו בכך, ורוח ה' דבר בו. בן יהודיע (שם ד"ה ואמר). ל. ככתוב (בראשית ג, טז) 'אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרבה בעצב תלדי בנים ואל אישך תשוקתך והוא ימשל בך'.

מאמרם ז"ל קלל את הנחש, עולה לגג מזונותיו עמו

הקללה, לא נשאר בו שום צד טוב
 וברכה כִּלְלֵל, וקשו אהדדי.
 ויש לומר, דאמרין בפרק קמא
 דעבודה זרה (ד, ב), תורה דכתיב
 בה 'אמת' (משלי כג, כג), אין הקדוש ברוך
 הוא עושה בה לפנים משורת הדין.

זרע שמשון המבואר

כִּלְלֵל, וקשו אהדדי - שתי הדרשות
 שבגמרא יומא ושבמדרש, סותרות הן זו
 את זו.

חילוק בין קללות שהן מכח התורה,
 לקללות שהן מכח דין

ויש לומר, בהקדם מה דאמרין בגמרא
 בפרק קמא דעבודה זרה (ד, ב)²⁷, תורה
 דכתיב בה - הנקראת בפסוק 'אמת'
 ככתוב (משלי כג, כג) 'אמת קנה ואל
 תמכור', ובשלוש השעות הראשונות
 שביום הקב"ה עוסק בה וכועס על העובר
 עליה, ומשום כן אין הקדוש ברוך הוא
 עושה בה - אינו מתנהג עם בריותיו
 לפנים משורת הדין, אלא דן אותם כפי
 שורת הדין, שה'אמת' אינה מתקיימת

קלל אדמה, הכל נזנזין ממנה, עכ"ל.
 ומכאן משמע שאף מי שנתקלל ויש לו
 הקללה, עם כל זה, נשאר לו תמיד איזה
 צד טוב וברכה, כמו האשה והנחש כנען
 ואדמה. ומהמדרש הנ"ל של 'לא יהיה
 לך אבן ואבן וכו', משמע שבמקום שיש

קלל הקב"ה את האדמה שתצמיח קוצים
 ודרדרים²⁸, לעונש על שלא הוציאה עץ
 שיש לו טעם הפרי²⁹, ומכל מקום לא
 בטלה חשיבותה, שהרי הכל נזנזין ממנה
 - ממה שצומח בה, עכ"ל.

ומכאן משמע, שאף מי שנתקלל
 מהקב"ה ויש לו - וחלה עליו הקללה, עם
 כל זה, נשאר לו תמיד איזה צד טוב
 וברכה, כמו האשה והנחש כנען ואדמה.
 ואילו מהמדרש הנ"ל של - על הפסוק 'לא
 יהיה לך בכיסף אבן ואבן וכו', שדרשו
 שאם לא תתנהג ביושר במשא ומתן, לא
 יהיה לך כלום, משמע שבמקום שיש
 הקללה, לא נשאר בו שום צד טוב וברכה

ציזונים ומקורות

הגמרא, אמר רב יוסף, לא ליצלי איניש צלותא
 דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא ביומא קמא דריש
 שתא ביחד, דלמא כיון דמפקיד דינא, דלמא מעייני
 בעובדיה ודחפו ליה מידחי. אי הכי, דצבור נמי.
 דצבור נפישא וזכותיה. אי הכי, דיחיד דצפרא נמי לא.
 כיון דאיכא ציבורא דקא מצלו, לא קא מדחי. והא
 אמרת, שלש ראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק
 בתורה. איפוך. ואיבעית אימא, לעולם לא תיפוך,
 תורה דכתיב בה אמת, דכתיב 'אמת קנה ואל תמכור',
 אין הקדוש ברוך הוא עושה לפנים משורת הדין, דין
 דלא כתיב ביה אמת, הקדוש ברוך הוא עושה לפנים

לא. ככתוב (בראשית ג, יז) 'ולאדם אָמר פִּי שִׁמְעֶתָ
 לְקוֹל אֲשֶׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא
 תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבְרָתְךָ בְּעִצְבוֹן תֹּאכְלֶנָּה
 כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב
 הַשָּׂדֶה'. לב. בפסוק (בראשית א, יא) 'ויאמר אלהים
 תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא עֵשֶׂב מְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְּרִי
 לְמִינֵוּ אֲשֶׁר זָרְעוּ בוּ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן'. וזה לשון
 רש"י, 'עץ פרי' - שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא
 לא עשתה כן, אלא (פסוק יב) 'ותוצא הארץ עץ
 עושה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על
 עונו, נפקדה גם היא על עוניה ונתקללה'. לג. לשון

לפנים משורת הדין, ולכן יש בהן נמי צד ברכה.

ולשון של הברכות מברכות והקללות מקללות וכו', הינו, שבמצוות התורה נאמרו עליהן ברכות וקללות בהר גריזים ובהר עיבל (דברים כו, יב-יג), ואותן הברכות מברכות למי שעושה המצוה, ומקללות לעובר עליה.

זרע שמשון המבואר

בפרטיות, ואין נחשב שעברו בכך על מצוה שבתורה, כיון שלא היה זה דין מדיני התורה, והינו ענין משפט ודין, והרי נתבאר שבזה הקב"ה עושה בו לפנים משורת הדין, ואינו מעניש על כך את האדם במלוא חומרת הדין, אלא מפחית מהדין, ולכן יש בהן נמי צד ברכה, וכגון שהמזונות מצויים להמתקלל, וכמו שאמרו במדרש.

כוונת המדרש לברכות וקללות
שבהר גריזים והר עיבל

והלשון של המדרש שהברכות מברכות את בעליהן, והקללות מקללות את בעליהן וכו', הינו, שבמצוות התורה נאמרו עליהן לישראל ברכות למקיימי המצוות, וקללות למי שעובר עליהן, בהר גריזים ובהר עיבל, ככתוב בתורה (דברים כו, יב-יג)^ה, ואותן הברכות מברכות למי שעושה המצוה, ומקללות הקללות - לעובר עליה, ובקללות אלו שבאים מחמת

דין דלא כתיב ביה 'אמת', הקדוש ברוך הוא עושה בו לפנים משורת הדין, עכ"ל. והכא נמו, הקללות הבאות מבח התורה ומצוותיה, אין בהן שום צד ברכה, והינו ההיא של 'לא יהיה לך בביתך אבן ואבן'. אמנם הקללות שנתקללו אדמה ונחש וקנען וכו', באו מבח קנם וענש, והינו דין, שעושה בו

בעשיית לפנים משורת הדין, אלא כשיש דין גמור^ל. אבל דין דלא כתיב ביה אמת - כשהקב"ה דן ושופט את העולם ובריותיו, כיון שהדין והמשפט לא נקרא בפסוק 'אמת', לכך הקדוש ברוך הוא עושה בו - בזמן שהקב"ה עוסק בדין ובמשפט, הוא מתנהג עם בריותיו לפנים משורת הדין - אינו מענישם לפי חומר הדין, אף שאינו 'אמת' בשלימות, עכ"ל. והכא נמי - וכמו כן לעניינינו יש ללמוד מדברי הגמרא, שתקללות הבאות מבח התורה ומצוותיה, היינו קללות הבאות על העובר על המצוות ומשפטי התורה שציוונו הקב"ה בתורתו הנקראת 'אמת', הרי הן לפי שורת הדין, ולכך אין בהן שום צד ברכה, והינו הקלה ההיא של - שדרשו על 'לא יהיה לך בביתך אבן ואבן'. אמנם הקללות שנתקללו אדמה ונחש וקנען וכו', באו מבח קנם וענש על חטאייהם שעברו על ציוי ה' אליהם

ציונים ומקורות

משורת הדין. לד. על פי פרשת דרכים (דרוש יח ד"ה ונראה דזה יובן). לה. סדר אמירת הברכות והקללות, מבואר במשנה (סוטה לב, א).

וַיֵּשׁ לֹמֶר, שְׁבֹלָא זֶה הָיִיתִי אוֹמֵר, שְׂאִין צִרְדָּה לְהִתְרַחֵק כָּל כֶּף מֵאַרְחַ שְׁקֵר, שְׁהָרִי אָף שֶׁהִיא סִימֵן קָלְלָהּ, עִם כָּל זֶה, יִהְיֶה בּוֹ צַד בְּרָכָה כְּמוֹ הַנְּחֹשׁ וְהָאִשָּׁה. אֲבָל כְּשֶׁאֲנִי מֵתְבֹנֵן בְּמִצְוֹה אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי 'לֹא יִהְיֶה לְךָ וְכוּ' אֲכֵן וְאֲכֵן, שְׂמֹשֶׁם אֲנִי לֹמֵד שֶׁהַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מִחַמַּת מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה

וּבְזֶה יוֹבֵן, מֵה שְׂאֵמֶר דְּוֹד הַמְּלֶכֶה עָלָיו הַשְּׁלוֹם (תהלים קיט, קד) 'מִפְּקוּדֶיךָ אֲתִבּוֹנֵן עַל כֵּן שְׂנֵאתִי כָּל אֲרֻחַ שְׁקֵר', דְּמָהוּ 'אֲתִבּוֹנֵן', וּמָהוּ 'עַל כֵּן', דְּמָה הַתּוֹנָה וּמָה פְּעֵם שִׁיךְ כָּאֵן, הֲלֹא קִרְא כְּתִיב (שמות כג, ז) 'מְדַבֵּר שְׁקֵר תִּרְחַק', וְעוֹד (ויקרא יט, יא), 'לֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ' וְכוּ'.

זרע שמשון המבואר

שיש בה הפסד ממון של חבירו.

לימוד מהעונש על ביטול מצוות התורה
שיש לשנוא את השקר בתכלית

וַיֵּשׁ לֹמֶר, שְׁבֹלָא זֶה – בְּלִי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה, הָיִיתִי אוֹמֵר, שְׂאִין צִרְדָּה – אֵין נַחוּץ לְאִדָּם לְהִתְרַחֵק כָּל כֶּף מֵאַרְחַ שְׁקֵר' – מִלְּהַתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ שְׁקֵר אֵף שְׂגוּרָם לְאִבֵּד אֶת הַבְּרָכָה, שְׁהָרִי אָף שֶׁהַשְׁקֵר הִיא סִימֵן קָלְלָהּ, עִם כָּל זֶה, יִהְיֶה בּוֹ גַּם כֵּן אִיזָה צַד בְּרָכָה, כְּמוֹ שְׂמִצִּינוּ כְּשֶׁנִּתְקַלְלוּ הַנְּחֹשׁ וְהָאִשָּׁה, שֶׁלֹּא הִיתָה קָלְלָתָם גְּמוּרָה. וְלִכֵּן אֵף אִם אֲכַשֵּׁל בַּשְׁקֵר וְתַחֲוֹל עָלַי קָלְלָהּ, יִהְיוּ מְזוּמָנִים לִי צִרְכֵי חַיִּי.

אֲבָל 'מִפְּקוּדֶיךָ אֲתִבּוֹנֵן', כְּלוּמֵר, כְּשֶׁאֲנִי מֵתְבֹנֵן בְּמִצְוֹה אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי בַּתּוֹרָה 'לֹא יִהְיֶה לְךָ וְכוּ' אֲכֵן וְאֲכֵן, שְׂמֹשֶׁם – מִמָּה שֶׁדִּרְשׁוּ בּוֹ שֶׁאִם לֹא תִתְנַהֵג בִּיּוֹשֵׁר 'לֹא יִהְיֶה לְךָ' מִמּוֹן לְסַחֲוֹר בּוֹ, אֲנִי לֹמֵד שֶׁהַקְּלָלוֹת הַבָּאוֹת מִחַמַּת שְׂעֵבֵר עַל מִצְוֹתֶיהָ שֶׁל תּוֹרָה, הֵן יוֹתֵר חֲמוּרֹת מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלוּ

התורה אין צד ברכה. אבל בקללות הבאות שלא מכח התורה, אלא מכח דין ומשפט, יש צד ברכה.

דקדוקים בלשון הפסוק

'מִפְּקוּדֶיךָ אֲתִבּוֹנֵן עַל כֵּן שְׂנֵאתִי כָּל אֲרֻחַ שְׁקֵר' וּבְזֶה¹⁶ יוֹבֵן, מֵה שְׂאֵמֶר דְּוֹד הַמְּלֶכֶה עָלָיו הַשְּׁלוֹם בַּתְּהִלִּים (קִיט, קד), 'מִפְּקוּדֶיךָ אֲתִבּוֹנֵן עַל כֵּן שְׂנֵאתִי כָּל אֲרֻחַ שְׁקֵר', דְּקִשָּׁה, מָהוּ הַלְשׁוֹן 'אֲתִבּוֹנֵן' שֶׁנִּקְטַט דוֹד הַמֶּלֶךְ, וְלִמָּה לֹא אָמַר 'פְּקוּדֶיךָ לְמַדְתִּי', וּמָהוּ 'עַל כֵּן שְׂנֵאתִי כָּל אֲרֻחַ שְׁקֵר', שֶׁשְׂמֵמֵעַ שְׂרַק מִחַמַּת ה'הִתְבּוֹנְנוֹת' הִיתִירָה בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה שֶׁנֵּא דוֹד אֶת דְּרַכֵּי הַשְׁקֵר, דְּמָה תְּבוּנָה וּמָה פְּעֵם שִׁיךְ כָּאֵן – מָהִי הַשִּׁיכּוֹת שֶׁל הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּמִצְוֹת, עִם הַשְּׂנֵאָה לְשִׁקֵּר, וְהֲלֹא נִצְטוּיֵנוּ בְּפִירוּשׁ לְהִתְרַחֵק מִהַשְׁקֵר, דְּקִרְא כְּתִיב בְּפִירוּשׁ (שמות כג, ז)¹⁷ 'מְדַבֵּר שְׁקֵר תִּרְחַק', וְעוֹד כְּתוּב בְּפִסּוּק (ויקרא יט, יא) 'לֹא תִגְנַבּוּ וְלֹא תִכְחָשׁוּ וְלֹא תִשְׁקְרוּ' וְכוּ' אִישׁ בְּעִמְיָתוֹ, וְנִכְלַל בּוֹ כָּל גְּנִיבָה וְרִמְאוֹת

ציזונים ומקורות

לו. היינו לפי מה שנתבאר לעיל שבקללות שבאים מכח התורה, היינו מחמת שעבר על דין תורה, קללתן שלימה בלי שום צד ברכה. לו. לשון הפסוק, 'מדבר שקר תרחק וגני וצדיק אל פהג כי לא אצדיק רשע'.

הן יותר חמורות, שלא נשאָר בָּהֶן שום צד טוב בָּלָל, 'עַל כֵּן שָׁנַאתִי כָּל אֲרֶחַ שָׁקֵר, אֲנִי שׁוֹנֵא אוֹתָם שְׁנֵאָה גְמוּרָה, לְפִי שֶׁכָּל הַמְרַגְּלִים עֲצָמָם בְּדֶרֶךְ שָׁקֵר,

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבוּאָר

לְסוּף הֵם עוֹבְרִים אֶף עַל הַמְּצוּהַּ הַמְּפּוֹרֶשֶׁת בַּתּוֹרָה, לְפִי שְׁנֵמְמָעִים בְּמִמָּאָה - בְּשָׁקֵר, וְאִי קִלְלָתוֹ קִלְלָה גְמוּרָה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוֹם צַד בְּרַכָּה, מִפְּנֵי שֶׁעֲבָרוּ עַל דְּבַרֵי תּוֹרָה^ט.

דְּקוּדוּקִים בַּעֲנִין חוֹמֶרֶת בְּרַכַּת הַדְּיוּט וְקִלְלָתוֹ אֶלָּא דְּלִפֵּי דְּרֶךְ זֶה, שֶׁרַק קִלְלָה הַבְּאֵה מִכַּח הַתּוֹרָה הִיא קִלְלָה גְמוּרָה, אֲבָל קִלְלָה שֶׁאֵינָה בָּאָה מִכַּח הַתּוֹרָה אֵינָה קִלְלָה גְמוּרָה, יֵשׁ לְדַקְדָּק, בְּמֵאִי דְּאֶמְרִינָן בַּגְּמָרָא בְּפֶרֶק קַמָּא דְּבִרְכּוֹת (ז, א)^פ,

הַנַּחֵשׁ וְהַאֲשֵׁה, שְׁלֵא נִשְׁאָר בָּהֶן שׁוֹם צַד טוֹב בָּלָל, לְפִי שֶׁבַעֲנוּשׁ הַעוֹבֵר עַל הַתּוֹרָה אֵין הַקְּב"ה מִתְּנַהֵג לְפָנָיו מִשׁוֹרֶת הַדִּין, 'עַל כֵּן שָׁנַאתִי כָּל אֲרֶחַ שָׁקֵר, אֲנִי שׁוֹנֵא אוֹתָם - אֵת הַהוֹלְכִים בְּדַרְכֵי הַשָּׁקֵר^ח, שְׁנֵאָה גְמוּרָה - וּמִתְרַחֵק מִכֶּךָ בְּתַכְלִית הַרְיָחוּק וְאֶף בְּאוֹפֵן שֶׁאֵין בָּהּ אִיסוּר בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁכָּל הַמְרַגְּלִים עֲצָמָם בְּדֶרֶךְ שָׁקֵר - שֶׁאֵינָם מִתְרַחֵקִים לַגְּמָרִי מִמֶּנּוּ, וְעוֹשִׂים מַעֲשִׂים שֶׁאֵינָם רְאוּיִים כָּל כָּךְ,

צִיּוּנִים וּמְקוֹרוֹת

קִלְלָה גְמוּרָה מִבְּלֵי שׁוֹם טוֹבָה. וְעוֹמֵק הָעֵנִין הֵינּוּ מִשׁוֹם דְּשָׁקֵר הָרִי זֶה מְדָה, וְאֶף שֵׁשׁ אֹפְנִים שְׁמוֹתַי לְשָׁקֵר, מִכָּל מְקוֹם עֵדִיין צְרִיךְ הָאֵדָם לַחֲשׁוֹשׁ שֶׁאֵם יִרְגִּיל עֲצָמוֹ לְשָׁקֵר בְּאוֹפֵן הַמוֹתֵר, שְׁמָא יִקְבַּע בְּעֲצָמוֹ מְדָה מְגוּנָה זוֹ, וְעַל יְדֵי כֵךְ יִשְׁקֵר אֶף בְּמְקוֹם אִיסוּר מִמֶּשׁ, וְאִזִּי יִחוּל עֲלָיו קִלְלָה גְמוּרָה, וּמִשׁוֹם כֵּךְ צְרִיךְ לְשׁוֹא אֵת הַשָּׁקֵר וְלִהְיֶה מִמֶּנּוּ בְּתַכְלִית הַרְיָחוּק. וְכַדּוּגְמָה לְעֵנִין זֶה יִצְוִיין לְדַבְּרֵי הַשֶּׁפֶת אִמַּת (תְּהִלִּים קכ"א) בְּבִיאוֹר הַפְּסוּק 'ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשֶּׁפֶת שָׁקֵר, דְּלִכְאוּרָה יוֹתֵר רְאוּי לּוֹמֵר 'ה' הַצִּילָה פִּי מִשֶּׁפֶת שָׁקֵר, אוֹלָם כּוֹנֵת בְּקֶשֶׁת דּוֹד הַמֶּלֶךְ, דְּאֶף בְּאוֹפְנִים שֶׁצְרִיךְ הוּא לְשָׁקֵר כְּגוֹן מַחֲמַת שְׁלוֹם וְכַדּוּ, מִכָּל מְקוֹם חוֹשֵׁשׁ שֵׁיטְבַע בּוֹ מִדַּת הַשָּׁקֵר וְיִגְרוּם לוֹ לְשָׁקֵר אֶף בְּאוֹפְנִים שֶׁאֵסוּר לְשָׁקֵר, וְלִכְךָ בְּדוּקָא בִּיקֵשׁ 'ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשֶּׁפֶת שָׁקֵר, וְהֵינּוּ שֶׁלֹּא יִקְבַּע בּוֹ מִדַּת הַשָּׁקֵר. מ. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, תְּנִיא, אִמֵּר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֶּן אֱלִישֶׁע, פַּעַם אַחַת נִכְנַסְתִּי לְהַקְטִיר קְטוֹרֶת לְפָנָיו וּלְפָנֵינוּ, וְרֵאִיתִי וְכו' שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַם וְנֹשֵׂא, וְאִמֵּר לִי יִשְׁמַעְאֵל בְּנִי, בְּרַכְנִי. אִמַּרְתִּי לוֹ, יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, שִׁיכַבְשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת כֶּסֶף, וְיִגְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מְדוּתֶיךָ

לָה. יִתְכֵן שְׁכוּנַת רַבִּינוּ הִיא, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאִמְרוּ בְּסוּכָה (מו, ב), וְאִמֵּר רַבִּי זִירָא, לֹא לִימָא אִינִישׁ לִינּוּקָא דִּיהִיבְנָא לֶךְ מִיְדֵי, וְלֹא יְהִיב לִיה. מִשׁוֹם דַּתִּי לַאֲגַמְרוּי שִׁיקְרָא, שְׁנֵאֵמֵר (יְרִמְיָהוּ ט, ד) 'לְמַדּוּ לְשׁוֹנֵם דְּבַר שָׁקֵר. וּפִרְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים (עֵיין עֲרוּךְ לְנֵר ד"ה וְאִמֵּר). שְׁכוּנַת הַגְּמָרָא הִיא, שֶׁאֶף בְּאוֹפֵן שֶׁאֵינּוּ עוֹבֵר מִשׁוֹם 'מְדַבֵּר שָׁקֵר תְּרַחֵק, מִכָּל מְקוֹם אֵין רְאוּי לְנַהֵג כֵּן. מִשׁוֹם שֶׁהוּא מְרַגֵּל בְּכֶךָ אֵת הַתִּינוּק לְדַבֵּר שָׁקֵר. וְרֵאִה עוֹד בְּהַעֲרָה הַבְּאֵה. לט. נִרְאָה בִּיאוֹר דְּבַרֵי רַבִּינוּ בְּתִירוּץ, שֶׁלְשׁוֹן 'שְׁנֵאָתִי' הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים, מִשְׁמַעוֹתוֹ יוֹתֵר חֹזֵק מִלְשׁוֹן 'תְּרַחֵק' שֶׁכְּתוּב בְּתוֹרָה. וְעַל כֵּן אִמֵּר דּוֹד, שֶׁאֵם לֹא הֵייתִי מִתְּבוּנָן בְּפִיקוּדֵיךָ, אִמְנֵם הֵייתִי 'מִתְרַחֵק' מִהַשָּׁקֵר כְּמוֹ שֶׁנִּצְטוּינִי בְּתוֹרָה, אֵךְ לֹא הֵייתִי שׁוֹנֵא דֶּרֶךְ זוֹ בְּתַכְלִית. אֵךְ אַחֲרַי שְׁבִיקוּדֵיךָ אֲתַבּוּנִי, וְהֵינּוּ בְּפִרְשַׁת הַמְּשַׁקְלוֹת, שֶׁמִּשְׁמַם מוֹכַח שֶׁהַקְּלָלוֹת הַבְּאוֹת מַחֲמַת הַתּוֹרָה אֵין בָּהֶם שׁוֹם צַד בְּרַכָּה, אִזִּי 'שְׁנֵאָתִי כָּל אֲרֶחַ שָׁקֵר' בְּתַכְלִית הַרְיָחוּק, וְגַם בְּאוֹפֵן שֶׁהַדְּבַר מוֹתֵר מִן הַדִּין, אִנִּי מִתְרַחֵק מִכֶּךָ, כִּי אִנִּי חוֹשֵׁשׁ שִׁיקְבַע בִּי מִדַּת שָׁקֵר וְזֶה יִגְרוּם לִי לְבַסּוֹף אֶף לְעַבּוֹר עַל מְצוּוֹת הַתּוֹרָה וּבְכֶךָ יְבוֹא עֲלַי

מאקדם ד"ל
אל תהי
ברכת הדיוט
קלה בעיניך
אל תהי
קללת הדיוט
קלה בעיניך

א, אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, ובפרק ח' דקמא (ב"ק צג, א), אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, והלא ברכה וקללה זו אינן באות מפי מצוות התורה, ומן הראוי הוא שתהינה קלות, לפי שאף אם מן השמים יספמו באותה קללה, יהיה בה איזה צד טוב.

ועוד, אם זה האיש שמקבל אותה ברכה הוא איש צדיק ששומר המצוות והולך בדרך אמת, ממילא הברכה באה עליו, ואין לו צורך לברכה של אותו הדיוט. והוא הדין אם התדיוט יקללהו, אינו מן הראוי שתחול עליו הקללה, שהרי פתיב (תהלים צו, י) 'שמר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילים', ועוד,

זרע שמשון המבואר

התורה. ואם כן, הרי קללת הדיוט אכן קלה היא.

ועוד קשה, שממה נפשך, אם זה האיש שמקבל אותה ברכה מההדיוט הוא איש צדיק, ששומר – מקיים את המצוות והולך בדרך אמת ומתרחק לגמרי מן השקר, הלא בודאי ממילא הברכה באה עליו, מפני שהברכות מברכות את בעליהן, ואין לו צורך לברכה של אותו הדיוט. והוא הדין שאם ההדיוט יקללהו, מפני מה צריך לחשוש מכך, הלא אינו מן הראוי שתחול עליו הקללה, שהרי פתיב (תהלים צו, י) 'שמר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילים', ונכלל בזה שהקב"ה שומר את נפשות

אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך – אל תזלזל בכוח ברכה הבאה מפי אדם פשוט, ולומר שלא תועיל לך, ובפרק ח' דבבא קמא (צג, א) אמרינן, אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך – אל תזלזל בכוח קלה הבאה מפי אדם פשוט, ולומר שלא תזיקך. ולכאורה יש להקשות והלא ברכה וקללה זו של הדיוט, אינן באות מפי מצוות התורה, ומן הראוי הוא שתהינה קלות בעינינו, לפי שאף אם מן השמים יספמו באותה קללה שתחול על האדם, מכל מקום, ראוי שיהיה בה איזה צד טוב – שיהנה האדם מכך, ואינה חמורה כקללה הבאה מכח

ציזנים ומקורות

כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות. [יש לעיין, לפי פירוש רבינו להלן שברכת ההדיוט נצרכת רק כשהצדיק חטא חטא קל, כיצד נפרש לגבי שרה, וכי חטאה חטא קל. ויתכן לומר שאכן משום כן הקדים שאמר לה 'הואיל וכסית ממני ולא גלית שהוא אשך וגרמת אלי כל הצער הזה', שבזה יש קצת מענין חטא, ואכן רק מחמת כן היה מקום לקללה לחול]. מב. לשון הפסוק, 'אֲהָבֵי ה' שָׂאוּ רָע שְׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם'.

ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותכנס להם לפני משורת הדין, ונענע לי בראשו. וקמשמע לן שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך. מא. לשון הגמרא, אמר רבי יצחק, לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך, שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה, שנאמר (בראשית כ, טז) 'הנה הוא לך כסות עינים', אמר לה, הואיל וכסית ממני ולא גלית שהוא אישך וגרמת אלי הצער הזה, יהי רצון, שיהו לך בני כסוי עינים, ונתקיים בזרעה, דכתיב (בראשית כז, א) 'ויהי

וַיֵּשׁ לֹמֶר, שְׂאֵף מִי שֶׁהוּא צָדִיק, לְפַעַמִּים אֶפְשֶׁר שְׂנַכְשֵׁל בְּאִיזָה חֲטָא, וְאוֹתוֹ חֲטָא מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ הַשְּׁעָה הַטּוֹב וְהַבְּרָכָה, וְאִין חֲבוּשׁ מִתִּיר עֲצָמוּ מִבֵּית הָאֲסוּרִים (כְּרוֹת ה, ב), וּבְשִׁבִיל זֶה הַכְּרַח לְאִיזָה סִיּוּעַ מֵאָדָם אַחֵר. וּכְשֵׁיזָה הַתְּדִיּוּט מְסִיעוֹ, מְזַמֵּן לְבְּרָכָה.

זרע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבוּאָר

צדיק שנכשל בחטא נצרך לברכת ההדיוט שתיטיענו לחזור למדרגתו

וַיֵּשׁ לֹמֶר, שְׂאֵף מִי שֶׁהוּא צָדִיק הַרְאוּי רַק לְבִרְכָה, לְפַעַמִּים אֶפְשֶׁר שְׂנַכְשֵׁל בְּאִיזָה חֲטָא⁹⁹, וְאוֹתוֹ חֲטָא מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ הַשְּׁעָה אֵת הַטּוֹב וְהַבְּרָכָה הַרְאוּיִים לְבוֹא עֲלָיו מִכַּח קִיּוּם הַמִּצְוֹת¹⁰⁰, וְאִין חֲבוּשׁ מִתִּיר עֲצָמוּ מִבֵּית הָאֲסוּרִים – עַל דְּרַךְ מִשֵּׁל שֶׁאִמְרוּ דְּמִי שֶׁהוּא אֲסוּר בְּבֵית הַסּוּהַר, אִינוּ יִכּוֹל לְהוֹצִיא אֵת עֲצָמוּ מִשָּׁם, אֵלָּא הוּא נִצְרָךְ לְאִנְשִׁים אַחֲרִים מִבְּחוּץ שִׁיּוּצִיאֹהוּ (כְּרוֹת ה, ב)¹⁰¹, וְכִמוּ כֵן הַנְּכַשֵּׁל בַּחֲטָא שְׂזֵה מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ אֵת הַבְּרָכָה, אִינוּ יִכּוֹל לְתַקֵּן אֵת עֲצָמוּ וְלִזְכוֹת לְהַשְׁפֵּעַ הַטּוֹבָה, עַד שִׁיעֲזֹרוּהוּ אִנְשִׁים אַחֲרִים. וּבְשִׁבִיל זֶה, הַכְּרַח צָדִיק זֶה שְׂנַכְשֵׁל בַּעֲבִירָה, לְאִיזָה סִיּוּעַ מֵאָדָם אַחֵר,

הצדיקים מיד הרשעים שמקללים אותם. ועוד, שהרי בודאי שלא תחול עליהם קללת הרשעים, שְׂהַבְּרָכּוֹת מְבָרְכּוֹת אֵת בְּעַלְיָהוּ, וּבְמָקוֹם שְׁשׁוּרָה הַבְּרָכָה עַל הַצָּדִיק מַחֲמַת מִצְוֹתָיו, בּוֹדָאִי תִתְרַחֵק מִמֶּנָּה הַקְּלָלָה.

וְלַחֲפָף גַּם כֵּן קֶשֶׁה, דָּאֵם הוּא רְשָׁע וְהוֹלֵךְ אַחֵר הַשְּׂקָר – שְׁעוֹבֵר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, הַקְּלָלָה בָּאָה עֲלָיו מֵעֲצָמָה מִכַּח הַתּוֹרָה, וְכִמוּ שְׁנַתְּבָאֵר, שֶׁהַקְּלָלוֹת מִקְּלָלוֹת אֵת בְּעַלְיָהוּ, וְאִין לֹא צָרָךְ לְקַלְלָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הַדִּיּוּט, וְמָה שִׁיּוּךְ לְהַזְהִירוֹ שֶׁלֹּא תִהְיֶה קֶלָה בְּעֵינָיו. וְכִמוּ כֵן, אֵף אֵם הַדִּיּוּט יְבָרְכָהוּ לְרִשְׁעוֹ, מְכָל מָקוֹם, אוֹתוֹ רְשָׁע אִינוּ מְזַמֵּן – מוֹכֵן לְבְּרָכָה, וּבוֹדָאִי לֹא תַחֲוֹל עֲלָיו בְּרַכַּת הַהַדִּיּוּט.

צִיּוּנִים וּמְקוֹרוֹת

[למה לא העמיד רבי יוחנן את עצמו מחליו], אמרי, אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. ניתן להמתיק את המשל שהביא רבנו על ענין התיקון והיציאה מן ההפסד שבא לו מחמת החטא, מה שמצינו שאין חשוב מתיר עצמו מבית האסורים, כי אכן גם ענין החטא מצינו שנמשל ממש לבית האסורים, ראה בתניא (ליקוטי אמרים פ"ז ח פ"ז) לגבי משמעות

מג נדצ"ל, חטא. מד. ראה לשון הפסוק (ירמיהו ה, כה) וְחַטָּאתֵיכֶם מִנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם. מזה. לשון הגמרא, רבי יוחנן חלש, על לגביה [נכנס אצלו לביקרין] רבי חנינא. אמר ליה, חביבין עליך יסורין. אמר ליה, לא הן ולא שכרן. אמר ליה, הב לי ירך, יהב ליה ידיה ואוקמיה [הושיט רבי יוחנן את ידו לרבי חנינא והעמידו מחליו]. אמאי, לוקים רבי יוחנן לנפשיה

שָׁמַר עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי מְלִילָךְ אַחַר
הַשָּׁקֶר.

וְהַעֲנִין הוּא, שְׁבִשְׁהַצְדִּיק נֹפֵל בְּאִיזָה
חֲטָא, אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא
עוֹד מִזְבָּח וּבְרָכָה מֵאוֹצֵר הָעֲלִיוֹן,
שֶׁהוּאִיל שְׁלֹצְדִּיקִים חוֹשֵׁב לָהֶם הַקְּדוֹשׁ

חֲזֵר לְמִדְרַגְתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה שְׂרָאוֹי הוּא
לְבָרְכָה בְּשִׁבִיל שֶׁהוּא צְדִיק. וְהִכִּי נִמְי
לְהַפְדָּ, אִם הַדְּיוֹט אַחַד יִתֵּן לוֹ
קָלְלָה, הוּאִיל שְׁבִאוֹתָהּ שְׁעָה נֹפֵל
בְּאִיזָה חֲטָא וְאִינוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֱמֶת,
מִצָּאָה הַקָּלְלָה מְקוֹם לְחוּל, לְפִי שֶׁלֹּא

זרע שמשון המבואר

דרך האמת, ולכן לא שייך אצלו מאמר
הפסוק 'שומר נפשות חסידיו', שהובא
לעיל, ואין הקב"ה מגין עליו מקללת
ההדיוט¹⁰⁷.

ההדיוט המברך לצדיק

זוכה בברכה לעצמו ולצדיק

וְהַעֲנִין שְׁמוֹעִיל בְּרַכָּה וְאִפִּילוֹ מֵהַדְּיוֹט,
וְלוֹלָא בְּרַכַּת הַהַדְּיוֹט לֹא יִשִּׁיג אֶת הַבְּרַכָּה
הוּא, שְׁבִשְׁהַצְדִּיק נֹפֵל - נִכְשַׁל בְּאִיזָה חֲטָא
אִפִּילוֹ בְּשׁוֹגֵג, אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא עוֹד
מִזְבָּח וּבְרָכָה לְעֲצָמוֹ מֵאוֹצֵר הָעֲלִיוֹן,
שֶׁהוּאִיל שְׁלֹצְדִּיקִים חוֹשֵׁב לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ

שיסייע לו לזכות שוב בברכה שנמנעה
ממנו, וּבְשִׁיחָה הַהַדְּיוֹט מְסִיעוֹ עַל יַדֵּי
בְּרַכַּתּוֹ, הוּא חֲזֵר לְמִדְרַגְתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה
שְׂרָאוֹי הוּא לְבָרְכָה בְּשִׁבִיל שֶׁהוּא צְדִיק¹⁰⁸.

וְהִכִּי נִמְי לְהַפְדָּ, אִם בְּאוֹתוֹ הַעַת שֶׁנִּפְל
בְּחֲטָא, הַדְּיוֹט אַחַד יִתֵּן לוֹ קָלְלָה - יִקְלַלְנוּ,
הוּאִיל שְׁבִאוֹתָהּ שְׁעָה נֹפֵל אוֹתוֹ הַצְדִּיק
בְּאִיזָה חֲטָא, וְאִינוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֱמֶת
הַגּוֹרֵמַת לְבְּרַכָּה לְחוּל, מִצָּאָה הַקָּלְלָה
מְקוֹם לְחוּל, לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַר עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי
מְלִילָךְ אַחַר הַשָּׁקֶר - שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁיל בְּאִיזָה
חֲטָא בְּעִשְׂיַת מַעֲשֵׂה שְׂאִינוּ רְאוֹי לְפִי

ציזונים ומקורות

יודע דעת עליון ויודע הרגע. וגם הוא יודע לקטרג
ולהטיל פגם בהזכרת עונותם, ע"כ. ויש להביא מקור
לעיקר דברי רבינו, שהקללה לא יכולה לחול על מי
שאינו לו שום חטא, ממה ששינונו (מכות יא, א),
אימותיהן של כהנים מספקות להן [לרוצחים בשוגג
שגלו לעיר מקלט] מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על
בניהם שימותו, ומקשה הגמרא, טעמא דלא מצלו,
הא מצלו מייתי, והכתוב (משלי כו, ב) 'כצפור לנווד
כדורור לעוף כן קללת חנם לא תבא', [אמר] ההוא
סבא, מפירקיה דרבא שמיע לי, שהיה להן לבקש
רחמים על דורן ולא בקשו, ע"כ. הרי מבואר, שאם
לא שהיה לכהן גדול על כל פנים חטא קל, שלא
התפללו על בני דורם [שאינו בכוח עבירה זו לגרום
שימותו], לא היתה מועילה תפלת הרוצחים
שוכהנים הגדולים ימותו. [ורק עתה מועילה תפילתם

'היתר' ו'אסור', 'שאיסור' מלשון אסור בבית
האסורים, שהוא מסוגר בידי הציזונים. ולפי זה, יש
לבאר שכמו כן החוטא נחשב כענין האסור בבית
האסורים. מו. ראה שו"ת הרשב"א (ח"ה סי' ג), ואור
החיים (במדבר כג, ח) שביארו ענין זה באופנים
אחרים. מו. יתכן לומר בביאור דברי רבינו, שהואיל
וקללת ההדיוט חלה רק כשיש לצדיק איזה חטא,
והיינו שעבר על איזה דין תורה, על כן הרי זה נכנס
במה שאמרו שבתורה אין הקב"ה עושה לפנים
משורת הדין, ולכן לא נשאר מזה שום צד ברכה.
השוה לדברי רבינו, את לשון רש"י בענין בלעם
(במדבר כד, א) שכתב, 'והקללה על הזכרת העבירה
תחול'. ובש"ל"ה (פרשת בלק, תורה אור אות יא)
כתב, וענין הקללה הוא קול הקיטרוג שיקטרג על
ישראל, ויזכיר עונותם בעת בא רגע הזעם, כי הוא

וּבְרָכָה גַם לְצַדִּיק זֶה, וְהַמִּדַּת הַדִּין אֵינָה
 יְכוּלָה לְעַכֵּב כֻּלָּל, שֶׁהָרִי כְּתִיב (בראשית יב,
 ג) 'וְאַבְרָהָה מְבָרְכֶיךָ', וְהַהֲדִיּוֹט הַזֶּה
 בְּבְרָכָה שְׁנוֹתָן לְצַדִּיק זֶה, מִמְּשִׁיךְ אֶצְלוֹ
 נִמְי מוֹכָה וּבְרָכָה, וְקִיּוּמָא לָן (ב"מ ח, א)
 מִגּוֹ דְזָכִי לְנַפְשֵׁיהּ, זְכִי נִמְי לְאַחֲרֵינִי.

פסוק
 ואברהם
 מברךך

בְּרוּךְ הוּא שְׁנֵגוֹת פְּדוּנוֹת (ב"מ לג, ב), לְכֵן
 מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה פִּנְגְּדוֹ וּמַעֲכָבַת
 הַטּוֹבָה מְלֻבּוֹא. אֲמַנְם בְּשִׁיבּוֹא הַדִּיּוֹט
 אֶחָד דְּקִיּוּמָא לִיָּה שְׁעַתִּיָּה וּיְבָרְכֵהוּ,
 הוֹאִיל שְׁלֵהֲדִיּוֹט חוֹשֵׁב לָהֶם הַזְּדוֹנוֹת
 כְּשִׁנְגוֹת, מוֹעִיל שְׁפִיר שְׁתָּבוֹא מוֹכָה

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבּוֹאֵר

שאינו אלא שונג הוא נחשב כצדיק,
 ומועיל שפיר שעל ידי ההדיוט תבוא מוכה
 וּבְרָכָה גַם לְצַדִּיק זֶה ומתברך על ידו,
 וְהַמִּדַּת הַדִּין המתוחה על הצדיק, אֵינָה
 יְכוּלָה לְעַכֵּב כֻּלָּל - שלא תחול הברכה,
 שֶׁהָרִי כְּתִיב (בראשית יב, ג) 'וְאַבְרָהָה
 מְבָרְכֶיךָ' - שהקב"ה מברך למי שמברך
 את ישראל²¹. וְנִמְצָא שֶׁהַהֲדִיּוֹט הַזֶּה,
 בְּבְרָכָה שְׁנוֹתָן לְצַדִּיק זֶה, מִמְּשִׁיךְ אֶצְלוֹ -
 לעצמו נְמִי מוֹכָה וּבְרָכָה, כִּיּוֹן שֶׁהוּא
 מְבָרְךְ לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה אִמְרָה
 'וְאַבְרָהָה מְבָרְכֶיךָ', וְהָרִי קִיּוּמָא לָן -
 מקובל בידינו בגמרא (ב"מ ח, א)²², דְּמִגּוֹ
 דְזָכִי לְנַפְשֵׁיהּ, זְכִי נִמְי לְאַחֲרֵינִי - מתוך

הוא שְׁנֵגוֹת פְּדוּנוֹת - חטא בשגגה הבאה
 מחמת טעות בלימוד הלכות התורה,
 נחשב להם לזדון, מפני שהיו צריכים
 לברר היטב את לימודם (ב"מ לג, ב)²³, לְכֵן
 מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה פִּנְגְּדוֹ, גַם עִבּוֹר חֵטָא קַל
 שֶׁעָשָׂה, וּמַעֲכָבַת אֶת הַטּוֹבָה מְלֻבּוֹא עֲלֵיוֹט²⁴.
 אֲמַנְם, בְּשִׁיבּוֹא הַדִּיּוֹט אֶחָד דְּקִיּוּמָא לִיָּה
 שְׁעַתִּיָּה - שהשעה עומדת לו ומצליחה
 לוֹ, וּיְבָרְכֵהוּ, הוֹאִיל שְׁלֵהֲדִיּוֹט - עם
 הארץ, חוֹשֵׁב לָהֶם הַקְּב"ה הַזְּדוֹנוֹת כְּשִׁנְגוֹת
 - העבירות שלגבי אנשים אחרים הם
 מזיד, ואילו לגבי העם הארץ שעשאן
 מחסרון ידיעה, הן נחשבות שנעשו
 בשוגג, כמבואר בגמרא (שם)²⁵, וכיון

ציזנים ומקורות

פ"ח ה"ו), שמבואר מדבריו כעין דברי רבינו, שכתב
 'שהשעה גורמת שתחול הברכה', או 'שהשעה מוכנת
 לפורענות'. נא. ראה מהרש"א (שם ח"א ד"ה הגד)
 שאין הכוונה לעבירות שעמי הארץ עושים אותם
 בזדון ממש. נב. לשון הפסוק, 'וְאַבְרָהָה מְבָרְכֶיךָ
 וּמְקַלְלֶיךָ אִיּוֹר וּבְרָכֶיךָ כָּךְ כֹּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה'. נג. יש
 לבאר כוונת רבינו על פי מה שכתב בפרשת לך לך
 (אות ז), שבדאי הברכה על המברך חלה רק באופן
 שגם ברכתו התקיימה, ודייק כן מלשון הפסוק
 'וְאַבְרָהָה מְבָרְכֶיךָ', עיין שם. נד. לשון הגמרא, אמר
 רבא לעולם אימא לך המגביה מציאה לחבירו לא
 קנה חבירו, והכא היינו טעמא נשהמגביה מציאה,
 ומתכוין לזכות בה גם לעצמו וגם לחבירו, שזכה

שמצטרפת עם החטא הקל]. מה. לשון הגמרא,
 כדריש רבי יהודה ברבי אלעאי, מאי דכתיב
 (ישעיהו נח, א) 'הגד לעמי פשעם ולבית יעקב
 חטאתם'. 'הגד לעמי פשעם', אלו תלמידי חכמים,
 ששגגות נעשות להם כזדונות. 'ולבית יעקב חטאתם',
 אלו עמי הארץ, שזדונות נעשות להם כשגגות. והיינו
 דתנן, רבי יהודה אומר, הוי זיהיר בתלמוד, ששגגת
 תלמוד עולה זדון. מט. ולכן קללת ההדיוט חלה עליו
 לגמרי, ואין בה שום צד טוב שנחשב לפנים משורת
 הדין, כי הקלה חלה עליו מחמת החטא שעבר על
 דין התורה. נ. יש לעיין, שהרי בגמרא משמע
 שהכוונה לכל הדיוט ובכל זמן, ולא דווקא כשהשעה
 עומדת לו. וראה בכבוד חכמים (לירושלמי ברכות

בְּרֵפֶת הַדְּיוּט וְקָלֶלֶת הַדְּיוּט מִתְקַנְמַת.
שְׂפֹנְנָתָם הִיְתָה לְהִזְהִירוֹ שִׁיפְשָׁפֶשׂ
בְּמַעֲשָׂיו, וְאִם חָס וְשָׁלוֹם נָפֵל בְּאִיזָה חֲטָא,
'יָשׁוּב אֶל ה' וִירְחֲמֵהוּ' (ראה ישעיהו נה, ז).

וְלִהְפֹךְ נָמוּ, שְׁתַּרְי כְּתִיב (ס) 'וּמְקַלְלֵךְ
אָאֵר' וְכו'.
וּבְדַרְךָ זֶה, נִיחָא שְׁפִיר הַלְשׁוֹן שְׂאֲמָרוּ,
אֵל תְּהִי קֶלְה בְּעֵינֶיךָ, וְלֹא אָמְרוּ

זֶרַע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבוּאָר

קֶלְה בְּעֵינֶיךָ, וְאֵל תְּהִי קֶלֶלֶת הַדְּיוּט קֶלְה
בְּעֵינֶיךָ, וְלֹא אָמְרוּ בְּרֵפֶת הַדְּיוּט וְקָלֶלֶת
הַדְּיוּט 'מִתְקַנְמַת'.

והיינו לפי שְׂפֹנְנָתָם הִיְתָה לְהִזְהִירוֹ
לְצַדִּיק זֶה שְׂקִיבֵל הַבְּרָכָה אוּ הַקְּלָלָה
מִהַהַדְּיוּט, שֶׁלֹּא יִהְיֶה קֶל בְּעֵינָיו מֵהַ
שְׂאִירֵע לֹו שֶׁהַתְּבָרֵךְ אוּ שֶׁהַתְּקַלֵּל מִהַדְּיוּט
וְלֹא יִחְשׁוּשׁ לְדַבְּרֵיהֶם, אֵלֹא שִׁיפְשָׁפֶשׂ –
יְבַדֹּק בְּמַעֲשָׂיו אִם יֵשׁ בְּהֵם אִיזָה חֲטָא,
וְאִם חָס וְשָׁלוֹם מִצָּא שֶׁנָּפֵל בְּאִיזָה חֲטָא,
'יָשׁוּב – יִחְזוֹר בְּתִשׁוּבָה אֶל ה' וִירְחֲמֵהוּ"
– וְשׁוֹב לֹא תוֹכֵל הַקְּלָלָה לְחוֹל עֲלָיו. וְגַם
מִי שֶׁנִּתְבָּרֵךְ מִפִּי אִישׁ הַדְּיוּט, שֶׁלֹּא יִזְלַזֵּל
בְּבִרְכָתוֹ לֹוֹמֵר מֵהַ צוֹרֵךְ יֵשׁ לֹו בְּכַךְ, כִּי
יִתְכַן שִׁישׁ בּוֹ אִיזָה חֲטָא קֶל שְׂמוֹנֵעַ מִמְּנוֹ
אֵת הַטּוֹבָה, וְעֵתָה ע"י הַבְּרָכָה יוֹכֵל לְשׁוֹב
וְלִקְבֹלוֹ, וְעַל כֵּן, מוֹטֵל עֲלָיו לְפַשְׁפֵּשׂ

שֶׁאִדָּם זוֹכָה בְּדַבְּרֵי לְעַצְמוֹ, יִכּוֹל הוּא
לְזַכּוֹת בְּהַ גַּם לְאַחֲרִים, אִף בְּאוֹפֵן שֶׁאִם
הִיָּה זוֹכָה בּוֹ רַק לְאַחֲרִים, לֹא הִיְתָה
מוֹעִילָה תְּפִיסָתוֹ וְזוֹכִייתוֹ. וְלִכֵּן כְּעֵינֵן הַזֶּה
גַּם הַדְּיוּט זֶה, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא עַצְמוֹ מִתְּבָרֵךְ
עַל יְדֵי שְׂבִירָךְ אֵת הַצַּדִּיק, יִכּוֹל הוּא
לְזַכּוֹת בְּבִרְכָה גַּם לְצוֹרֵךְ צַדִּיק זֶה אִף
שִׁישׁ אִיזָה עֵיכּוֹב עַל הַצַּדִּיק שְׂמוֹנֵעַ
מִהַבְּרָכָה לְבוֹא עֲלָיו בְּסַתָּם.¹⁷

וְלִהְפֹךְ נָמוּ, שֶׁאִם אָדָם הַדְּיוּט מְקַלֵּל
אֵת הַצַּדִּיק, הוּא עַצְמוֹ מִתְּקַלֵּל בְּכַךְ, שְׁתַּרְי
כְּתִיב (ס) 'וּמְקַלְלֵךְ אָאֵר' וְכו' – שֶׁהַקְּב"ה
מְקַלֵּל אֵת מִי שֶׁמְקַלֵּל אֵת יִשְׂרָאֵל.¹⁸

עַל יְדֵי קֶלֶלֶת הַדְּיוּט
יֵשׁ לְהַתְּעוֹרֵר לְחִזּוֹר בְּתִשׁוּבָה

וּבְדַרְךָ זֶה נִיחָא – מוֹבֵן שְׁפִיר הַלְשׁוֹן
שְׂאֲמָרוּ רְבוּתֵינוּ בְּגִמְרָא מִסַּכַּת בְּרִכּוֹת
וּבְמִסַּכַּת בְּבֵא אֶל תְּהִי בְּרִכַּת הַדְּיוּט

צִיּוֹנִים וּמְקוֹרוֹת

חֲבִירוֹ בְּחִצִּיָּה, מְגוֹ דוֹכִי לְנַפְשִׁיהַ זְכִי נְמִי לְחַבְרִיהַ.
תְּדַע, שֶׁאִילוֹ אָמַר לְשְׁלוּחַ צֹא וּגְנוּב לִי וּגְנוּב פְּטוֹר
[הַמְּשַׁלַּח, לְפִי שֶׁלֹּא זָכָה בְּגִנְיָבָה, שֶׁאִין שְׁלִיחַ לְדַבֵּר
עֲבִירָה], וְשׁוֹתְפִין שֶׁגְּנָבוּ [וְאֶחָד מֵהֶם הַגְּבִיָּה אֵת
הַגְּנִיבָה עֲבוֹר שְׁנִיָּהם] חִיבִין. מֵאִי טַעְמָא, לֹאוּ מִשׁוֹם
דְּאִמְרִין מְגוֹ דוֹכִי לְנַפְשִׁיהַ זְכִי נְמִי לְחַבְרִיהַ, שֶׁמַּע
מִינָהּ. וְסוּגִיָּת הַגְּמָרָא עוֹסֶקֶת בְּדִין תּוֹפֵס מִמּוֹן
מִהַלוּוָה בְּשִׁבְלֵי הַמְּלוּוָה, בְּאוֹפֵן שֶׁבְּתְּפִיסָתוֹ הוּא חָב
לְאַחֲרִים, דְּהֵינּוּ לְמַלּוּים אַחֲרִים, שֶׁלִּכְךָ אֵינוֹ יִכּוֹל
לְזַכּוֹת לְמַלּוּהַ. אִמְנָם בְּאוֹפֵן שֶׁזּוֹכָה גַּם לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן
שֶׁמְגַבִּיָּה מְצִיאָה, רְשָׁאֵי לְזַכּוֹת בְּהַגְּבַהֲתוֹ גַּם לְחַבְרִיו.
נַה. מְבוּאָר בְּדַבְּרֵי רַבִּינוּ, שֶׁהַדְּיוּט זֶה שֶׁמְבָרֵךְ אֵת

חֲבִירוֹ בְּחִצִּיָּה, מְגוֹ דוֹכִי לְנַפְשִׁיהַ זְכִי נְמִי לְחַבְרִיהַ.
תְּדַע, שֶׁאִילוֹ אָמַר לְשְׁלוּחַ צֹא וּגְנוּב לִי וּגְנוּב פְּטוֹר
[הַמְּשַׁלַּח, לְפִי שֶׁלֹּא זָכָה בְּגִנְיָבָה, שֶׁאִין שְׁלִיחַ לְדַבֵּר
עֲבִירָה], וְשׁוֹתְפִין שֶׁגְּנָבוּ [וְאֶחָד מֵהֶם הַגְּבִיָּה אֵת
הַגְּנִיבָה עֲבוֹר שְׁנִיָּהם] חִיבִין. מֵאִי טַעְמָא, לֹאוּ מִשׁוֹם
דְּאִמְרִין מְגוֹ דוֹכִי לְנַפְשִׁיהַ זְכִי נְמִי לְחַבְרִיהַ, שֶׁמַּע
מִינָהּ. וְסוּגִיָּת הַגְּמָרָא עוֹסֶקֶת בְּדִין תּוֹפֵס מִמּוֹן
מִהַלוּוָה בְּשִׁבְלֵי הַמְּלוּוָה, בְּאוֹפֵן שֶׁבְּתְּפִיסָתוֹ הוּא חָב
לְאַחֲרִים, דְּהֵינּוּ לְמַלּוּים אַחֲרִים, שֶׁלִּכְךָ אֵינוֹ יִכּוֹל
לְזַכּוֹת לְמַלּוּהַ. אִמְנָם בְּאוֹפֵן שֶׁזּוֹכָה גַּם לְעַצְמוֹ, כְּגוֹן
שֶׁמְגַבִּיָּה מְצִיאָה, רְשָׁאֵי לְזַכּוֹת בְּהַגְּבַהֲתוֹ גַּם לְחַבְרִיו.
נַה. מְבוּאָר בְּדַבְּרֵי רַבִּינוּ, שֶׁהַדְּיוּט זֶה שֶׁמְבָרֵךְ אֵת

¹⁷ וִירְחֲמֵהוּ וְאֵל אֶלְקִינֵינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסְלוּחֵי.

דְּמִנְלָן דְּהָכִי הָוֵי, וְדִילְמָא זְכוּתָם עֲמָדָה
לְהֵם, וּבְרַפְת הַהֲדִיּוּטִים לֹא עֲשֵׂתָה
כְּלוּם.

וּלְפִי דְרַפְנֵנו אֲתִי שְׁפִיר, שְׂאֵלוּ הָיוּ
צְדִיקִים מְבֹלֵי חֲטָא, לֹא הָיָה בָּא

וּבְמָה שְׂאֲמַרְנוּ, נְתַרְץ נִמְי מַה
שְׂהַקְשָׁה הָרִי"ף וְל' (הר"י פינשו

על העין יעקב ברכות שם), עַל הָיָה דְשִׁנֵי גְדוּלֵי
הַדּוֹר דְּדִנְיָאֵל בְּרַכּוּם שְׁנֵי הַדִּיּוּטוֹת
אַרְוֵנָה וְדַרְוֵנָשׁ, וְנִתְקַיְמָה בְּהֵם בְּרַכְתֵּם,

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

יציל אותו מגוב האריות^{טו}, ואכן כך היה,
כמבואר במגילה (טו, א).

ויש לתמוה, דְּמִנְלָן דְּהָכִי הָוֵי – מנין
לנו לומר שאכן ברכת ארונה ודריוש
הועילו לדוד ולדניאל, וְדִילְמָא זְכוּתָם –
והרי אפשר שזכותם של דוד ודניאל
עצמם עֲמָדָה לְהֵם, שנעצרה המגיפה בימי
דוד, ושניצל דניאל מגוב האריות, וּבְרַפְת
הַהֲדִיּוּטִים ארונה ודריוש, לֹא עֲשֵׂתָה – לא
הועילה כְּלוּם.

דוד ודניאל נכשלו בחטאים קלים
וּלְפִי דְרַפְנֵנו כביאור הטעם להצטרפות
הצדיק לברכה מההדיוט, אֲתִי שְׁפִיר –
קושייתו תתישב היטב, שְׂאֵלוּ הָיוּ דוד
ודניאל צְדִיקִים גמורים מְבֹלֵי שׁוּם חֲטָא,

במעשיו כדי למצוא את החטא, ולחזור
עליו בתשובה, שלא תחול קללת
ההדיוט, מחמת חטאו^{טז}.

מנין ששני גדולי הדור הוצרכו לברכות
מההדיוטות ולא היה די בזכויותיהם

וּבְמָה שְׂאֲמַרְנוּ, נְתַרְץ נִמְי מַה שְׂהַקְשָׁה
(שם) הָרִי"ף וְל' (הר"י פינשו על העין יעקב ברכות
שם ד"ה אל)^{טז}, עַל הָיָה דְשִׁנֵי גְדוּלֵי הַדּוֹר,
שֶׁהֵם דְּדִין הַמֶּלֶךְ וְדִנְיָאֵל, שְׂבָרְכוּם שְׁנֵי
הַדִּיּוּטוֹת, שֶׁהֵם אַרְוֵנָה וְדַרְוֵנָשׁ, וְנִתְקַיְמָה
בְּהֵם בְּרַכְתֵּם, שארונה, שהיה שר יבוסי,
בירך את דוד שהקב"ה יקבל ברצון את
קרבנותיו, ועל ידי כן תיעצר מגיפת
הדבר שהיתה בישראל, ואכן כך היה^{טז}.
ודריוש המלך, בירך את דניאל שהקב"ה

ציזונים ומקורות

בהן, ואלו הן דוד ודניאל, דוד דברכיה ארונה, דכתיב
(שמואל א כד, כג) וַיֹּאמֶר אַרְוֵנָה אֶל הַמֶּלֶךְ וְגו'.
דניאל דברכיה דריוש, דכתיב (דניאל ו, יז) אֶלְקָךְ דִּי
אַנְת פִּלַח לֵה בְתַדִּירָא הוּא יִשְׁיֹבֵינְךָ, ע"כ. ובעין
יעקב בברכות, הובאה מימרא זו. ס. וכמו שכתוב
(שמואל ב כד, כה) וַיִּבֶן שֵׁם דוד מִזְבַּח לַיהוָה וַיַּעַל
עֹלוֹת וְשִׁלְמִים וַיַּעֲתֵר ה' לֵארוֹץ וַתַּעֲצֵר הַמַּגֵּפָה מֵעַל
יִשְׂרָאֵל. סא. בספר דניאל (פ"ו) מסופר, שיועצי
דריוש המלך העלילו על דניאל, ועל פי דבריהם
הוכרח דריוש נגד רצונו, להשליך אותו לגוב האריות,
ודריוש בירך אותו שינצל, ואמנם כך היה שניצל בנס.

נח. ומבואר היטב שלכן נקטו הלשון אל תהי ברכת
וקללת הדיוט קלה, ולא אמרו ברכת וקללת הדיוט
מתקיימת, כי עיקר כוונת חז"ל ללמדנו שלא תהיה
קלה בעינינו ברכותיהם וקלותיהן, אלא נתבונן
לתקן את מעשינו בכדי שיתקיים הברכה ולא יוכל
להתקיים הקללה, ואם היה אומר ברכת וקללת הדיוט
מתקיימת, היה משמע שמתקיימת בכל אופן, וכבר
אי אפשר לשנותו. נט. במגילה (טו, א) הובאה
מימרא זו בשינוי לשון, וז"ל, ואמר רבי אלעזר אמר
רבי חנינא, לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך,
שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ונתקיימה

עצמו מן הספֵּנָה, וְזֶה חֲחֵטָא גָרַם לָהֶם
הַצֵּעַר, וּזְכוּתָם לֹא הָיְתָה עוֹמֶדֶת לָהֶם
בְּעֵת הַזֹּאת לְהַצִּילָם, כְּמוֹ שְׁלֹא עָמְדָה
לָהֶם לְמַנַּע מֵהֶם הַסִּפְּנָה מִתְחַלָּה, וְהִנֵּה
הֵנָּם בְּכֻלָּל אֵין חַבּוּשׁ מִתִּיר עֲצָמוּ מִבֵּית
הָאֱסוּרִים, וְלִכֵּן הֲצִרְכוּ דוֹקָא לְבִרְכַּת
הַהֲדוּטִים, וְזוֹ בּוֹדָאי עָמְדָה לָהֶם.

זרע שמשון המבואר

הַדָּבָר עַל יִשְׂרָאֵל¹⁰. וְדִנְיָאֵל נְמִי חֲחֵטָא, בְּמָה
שֶׁהָשִׂיא – שֶׁנִּתְּנָה עֲצָה לְנִבְכּוֹדְנָצַר הַרְשַׁע
לְהַצִּיל עֲצָמוּ מִן הַסִּפְּנָה עַל יְדֵי נְתִינַת צְדָקָה
לְעַנְיֵי יִשְׂרָאֵל¹⁰.

וְזֶה חֲחֵטָא גָרַם לָהֶם הַצֵּעַר, וּזְכוּתָם –
שֶׁמִּחֲמַת צְדָקוֹתָם, לֹא הָיְתָה עוֹמֶדֶת לָהֶם
בְּעֵת הַזֹּאת לְהַצִּילָם מֵהָרַעָה שְׁבָאָה עֲלֵיהֶם,
כְּמוֹ שְׁלֹא עָמְדָה לָהֶם לְמַנַּע מֵהֶם הַסִּפְּנָה
מִתְחַלָּה, וְהִנֵּה הֵנָּם – וְהָרִי הֵם בְּכֻלָּל מָה
שֶׁאִמְרוּ שְׁאֵין חַבּוּשׁ מִתִּיר עֲצָמוּ מִבֵּית
הָאֱסוּרִים, וְלִכֵּן הֲצִרְכוּ דוֹקָא לְבִרְכַּת
הַהֲדוּטִים, וְזוֹ בּוֹדָאי עָמְדָה לָהֶם. וּלְפִי מָה

לְיָדָם דָּבָר לְהַצִּטֵּעַר בּוֹ כְּלָל. אֲלֵא וְדָאי,
מִדְּחִוּוִין שְׁאָרַע לָהֶם דָּבָר לְהַצִּטֵּעַר בּוֹ
כָּל כְּדָ, עַל כֵּן צָרִיךְ לִזְמַר שֶׁנִּפְּלוּ בְּאִיזָה
חֲחֵטָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב שֵׁם הָרַב הַנַּ"ל, שֶׁדָּוִד
חֲחֵטָא שֶׁמָּנָה אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּנֹדָע, וְעַל
חֲחֵטָא זֶה בָּא מִיַּד הַדָּבָר, וְדִנְיָאֵל נְמִי
חֲחֵטָא שֶׁהָשִׂיא עֲצָה לְנִבְכּוֹדְנָצַר לְהַצִּיל

בּוֹדָאי לֹא הָיָה בָּא לְיָדָם דָּבָר לְהַצִּטֵּעַר בּוֹ
כְּלָל, וְלֹא הִיְתָה כֻּלָּל מְגִיפַת דְּבַר בִּימֵי דוֹד,
וְלֹא הָיוּ מְשִׁלְכִים אֶת דִּנְיָאֵל לְתוֹךְ גּוֹב
הָאֲרִיּוֹת. אֲלֵא וְדָאי, מִדְּחִוּוִין – מִמָּה שֶׁאִנּוּ
רוֹאִים שְׁאָרַע לָהֶם דָּבָר שֶׁגָרַם לָהֶם לְהַצִּטֵּעַר
בּוֹ הִרְבָּה כָּל כְּדָ, עַל כֵּן¹⁰ צָרִיךְ לִזְמַר שֶׁנִּפְּלוּ
בְּאִיזָה חֲחֵטָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב שֵׁם הָרַב הַנַּ"ל –
הַרִי"ף (שֶׁם בְּפִירוּשׁ הָאֲחֵרוֹן)¹⁰. שֶׁדָּוִד חֲחֵטָא בְּמָה
שֶׁמָּנָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם, כְּנֹדָע¹⁰,
וְאִסּוּר¹⁰ לְמַנּוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲלֵא עַל יְדֵי
מַחְצִית הַשֶּׁקֶל וְכַדּוּמָה, כְּמִבּוֹאֵר בְּגִמְרָא
(יּוֹמָא כַב, ב וּבְרֻכּוֹת סב, ב), וְעַל חֲחֵטָא זֶה בָּא מִיַּד

ציזנים ומקורות

מֵאֲרִיּוֹת, עֵדִיין הִיָּה אֲפֻשֵׁר שִׁיהַרְגוּהוּ בֵּיד, וּבְכַרְכַּת
דְּרִיּוּשׁ שְׁבִרְכוּ 'אַלְקָךְ יִשׁוּבְנֶךָ', וְלֹא אָמַר מֵהָאֲרִיּוֹת,
הִיא שְׁעֵמְדָה לוֹ שֶׁלֹא הִרְגוּהוּ בִּידֵי אָדָם בְּתוֹךְ הַבּוּר
וְכוּ'. סָד. וְכַמְסוּפֵר בְּשִׁמּוּאֵל ב' תְּחִילַת פֶּרֶק כ"ד
ע"ש. סָה. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, דָּאִמַר רַבִּי יִצְחָק, אִסּוּר
לְמַנּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל אֲפִילוּ לְדַבֵּר מִצּוּהַ וְכוּ', אָמַר רַבִּי
אַלְעָזָר, כֹּל הַמּוֹנֵה אֶת יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלֹא, שְׁנֹאִמַר
(הוֹשַׁע ב, א) 'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר
לֹא יִמְד'. סו. רָאָה בְּרֻכּוֹת (סב, ב) שֶׁעַל חֲחֵטָא זֶה בָּא
הַדְּבָר. סו. דִּנְיָאֵל נִיבָא לְנִבְכּוֹדְנָצַר, שִׁיעֵנֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם
שִׁיחָא מְדוּרָו עִם חֵית הַשְּׂדֵה, אֵךְ דִּנְיָאֵל יַעֲזֵן לוֹ שֶׁעַל
יְדֵי שִׁיתָן צְדָקָה לְעַנְיִים, יִשְׁתַּהֵה הַעוֹנֵשׁ מִלְּבָב,
כְּמִסּוּפֵר בְּדִנְיָאֵל (פ"ד). מְדַבְּרֵי הַיַּפֵּה תוֹאֵר (עַל
הַמְדַרְשׁ שְׁמוּר"ל, כד) נִרְאָה שֶׁחֲחֵטָא דִּנְיָאֵל בְּאִסּוּר

סב. כִּךְ הוּא בְּדִפּוּס רֵאשׁוֹן, וְאֲפֻשֵׁר שֶׁהִיָּה כְּתוּב
בְּכַת"י ע"כ', וְצ"ל 'עַל כְּרַחֲךָ'. סָג. לְשׁוֹן הַרִי"ף, וְעוֹד
יֵשׁ לִזְמַר בְּדִקְדוּקָה לְעוֹלָם אֶל תְּהִי בְּרַכַּת הַדְּיוּט קֵלָה
בְּעִינֶיךָ וְכוּ', לְפִי שֶׁדָּוִד חֲחֵטָא בְּמִסְפַּר יִשְׂרָאֵל כְּדַכְתִּיב
(שְׁמוּאֵל ב כד, פֶּסוּק יז וְאֵילֶךְ) 'אֲנִכִּי חֲחֵטָאִי וְאֲנִכִּי
הַעוֹנִיָּה וְאֵלָה הַצֵּאֲן מִן עֵשׂוֹ, וְיַחַר אֵף ה' בְּיִשְׂרָאֵל
'וַיִּגּוֹף אֶת הָעַם' וַיִּנְחַם ה' עַל הָרַעָה' וַיֹּאמֶר הָקֵם
מִזְבַּח' וְתַעֲצֵר הַמְּגַפָּה מִיִּשְׂרָאֵל', אֲבָל עֵדִיין עוֹן
עֲצָמוּ שֶׁל דוֹד אִינוּ נִמְחָק, לִזְוָה אָמַר לְעוֹלָם אֶל תְּהִי
בְּרַכַּת הַדְּיוּט קֵלָה, שֶׁהָרִי בְּעִינֶיךָ דוֹד שֶׁלֹא נִרְצָה
הַקְּב"ה לְעוֹנוֹ, מְכַל מְקוֹם מְבַרְכָתוֹ שֶׁל אֲרוֹנָה שֶׁאִמַר
'ה' אֲלוֹקֶיךָ יִרְצֶךָ', נִרְצָה. וְכֵן דִּנְיָאֵל שֶׁהִיָּה רָאוּי
לְיַעֲנֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְּנָה עֲצָה לְנִבְכּוֹדְנָצַר לְעִשׂוֹת צְדָקָה,
וְאֵף עַל פִּי שֶׁזְכוּתוֹ שֶׁל דִּנְיָאֵל הִגִּינָה עֲלָיו לְהַצִּילוֹ

מאמרים ז"ל
מפני מה לא
נפקדה
רבקה שלא
יהיו אמות
העולם
אומרים
תפלתנו
עשתה פרות

וְעַדִּין צָרִיד עֵיוֹן בְּמֵאמָר דְּבָרְכוֹת הַנְּ"ל, שְׁהָרִי מְצִינּוּ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (ב"ר ס, יג) עַל פְּסוּק (בראשית כד, ס) 'וַיְבָרְכוּ אֶת רַבְּקָה אַחֲתָנוּ אֵת הָיִי לְאֶלְפֵי רַבְּכָה', מִפְּנֵי מָה לֹא נִפְקְדָה רַבְּקָה עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ יִצְחָק, שְׁלֹא יִהְיוּ אֲמוֹת

זרע שמשון המבואר

(בראשית כה, כא) 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו, כדי שלא יהיו אמות העולם אומרים, תפלתנו - ברכת לבן ואמו לרבקה לפני נישואיה, שתהיה לאלפי רבבה, עשתה פרות וכו' - הועילה לרבקה להוליד בנים. וְקָשָׁה, דְּמֵאֵי שְׁנֵא הָתָם בְּרַבְּקָה - מדוע דוקא שם לענין רבקה מצינו, שְׁחֻשׁשׁ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְלַעֲזֵי הָאֲמוֹת - שמשום שמא יאמרו שתפילתן עשתה פירות, לא הועילה ברכתם ולא נפקדה בבנים, וְאֵילוּ כֵּאֵן בְּדוֹר - שנעצרה המגיפה בימיו, וְדִנְיָאֵל - שניצל מגוב האריות, לֹא חֻשׁשׁ הַקַּב"ה כְּלָל לַכֵּךְ, והצילים על ידי ברכותיהם של ארונה ודריוש שהיו מאומות העולם. וְכַדוּמָה לְזֶה הַקָּשָׁה הַיְפָה תֹאֵר (השלם, ב"ר שם ד"ה שלא), וְעֵינֵי שָׁם."

שנתבאר שדוד ודניאל נכשלו בחטאים קלים ומחמת כן באו עליהם הגזירות, מוכרח לומר שניצלו מהן רק משום שהברכות של ההדיוטות הועילו להם. מדוע רק בברכת לבן יש לחשוש שיאמרו האומות שהברכה הועילה וְעַדִּין צָרִיד עֵיוֹן בְּמֵאמָר הגמרא דְּבָרְכוֹת הַנְּ"ל, אַל תְּהִיָּה בְרִכַּת הַדִּיּוֹט קְלָה בְּעֵינֵיךְ וְכוּ', שְׁהָרִי מְצִינּוּ לַגִּבִּי מַה שְׁאֵם רַבְּקָה וְלִבְנֵי בִירְכוּ לְרַבְּקָה קוֹדֵם הַלִּיכְתָּה מֵהֶם עִם אֲלִיעֶזֶר לְהַנְשֵׂא לְיִצְחָק, וְדַרְשׁוּ בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (בראשית ס, יג)^{טו}, עַל הַפְּסוּק (בראשית כד, ס) 'וַיְבָרְכוּ אֶת רַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אֵת הָיִי לְאֶלְפֵי רַבְּכָה', מִפְּנֵי מָה לֹא נִפְקְדָה רַבְּקָה בְּבָנִים מִיָּד לְאַחַר נִישׁוּאֶיהָ, אֲלֵא הִיָּתָה עַקְרָה עַד שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ יִצְחָק, כְּמוֹ שְׁכַתוּב

ציונים ומקורות

לוי אמר, 'ברכת אובד עלי תבא' (איוב כט, יג). 'ברכת אובד' זה לבן הארמי שנאמר 'ארמי אובד אבי', 'עלי תבא' זו רבקה, אחותנו את היי לאלפי רבבה, ועמדו ממנה אלופים מעשו ורבבה מיעקב, אלופים מעשו אלוף תימן אלוף קנז, מיעקב רבבה, דכתיב (יחזקאל טז, ז) 'רבבה כצמח השדה נתתיך'. ויש אומרים, אף אלו ואלו עמדו מישראל, דכתיב (במדבר י, לו) 'ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל'. סט. לשון הפסוק, וַיְבָרְכוּ אֶת רַבְּקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אֵת הָיִי לְאֶלְפֵי רַבְּכָה וַיִּזְרַע אֶת שְׂעִיר שְׂנָאִיו. ע. לשון היפה תואר, שלא יהיו אומות העולם אומרים וכו',

לקחת צדקה מגוי (ראה ב"ב י, ב). ובחיים ומלך (הלכות רוצח ושמירת הנפש פי"ב הט"ו) כתב לדחות דברי היפה תואר, משום שמדברי הגמרא והפוסקים נראה שכשא"א להחיות ע"י הישראל, מותר אפילו כפרהסיא. וראה פרשת דרכים (דרך ארוכה - דרוש חמישה ועשרים) שדקדק מה ראה דניאל להשיא עצה לנבוכדנצר. סח. לשון המדרש, רבי ברכיה ורבי לוי בשם רבי חמא בר חנינה, מפני מה לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק, שלא יהיו עובדי כוכבים אומרים תפלתנו עשתה פירות, אלא 'ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו' (בראשית כה, כא). רבי ברכיה בשם רבי

יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיְתָה לָהֶם פְּרֻנְסָה מְזוּבָה. וְעוֹד, שְׁשִׁנְיָהֶם הָיוּ צְדִיקִים וְרֵאוּיִים לְהִנָּצֵל.

אָמְנָם מֵה שֶׁבִּרְדָּ לָבֵן אֶת רִבְקָה, אֵף עַל פִּי שֶׁמֶצַד אֶחָד הִיא בְּרָכָה רְאוּיָה, שֶׁהָרִי סוֹפָה לְהוֹלִיד יַעֲקֹב וְעֵשָׂו שֶׁבָאוּ מֵהֶם אֲלֵפִים וְרִבְבוֹת. מִפְּל מְקוֹם,

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבוֹאָר

דוֹד וְדִנְיָאֵל, הָיוּ צְדִיקִים וְרֵאוּיִים לְהִנָּצֵל מֵהֲרַעָה זְכוּת עֲצֻמָּה, וְרַק מַחֲמַת הַכֹּלֵל שֶׁאֵין חָבוּשׁ מִתִּיר עֲצֻמוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִין הוֹצִרְנוּ לְסִיוֹעַ שֶׁל בְּרֻכּוֹת מְאַחֲרִים, אִוֵּלם בְּאֵמַת זְכוּת עֲצֻמָּה עֲמִדָה לָהֶם.

לָבֵן תֵּלָה הַבְּרָכָה בְּרִבְקָה וְלֹא בִּיצְחָק וְלֹכֵן לֹא נִתְקַיְּמוּ

אָמְנָם מֵה שֶׁבִּרְדָּ לָבֵן וְאִמּוֹ אֶת רִבְקָה, אֵף עַל פִּי שֶׁמֶצַד אֶחָד הִיא בְּרָכָה הֲרֵאוּיָה לְהִתְקַיֵּם בְּרִבְקָה, שֶׁתְּרִי סוֹפָה לְהוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב וְעֵשָׂו, שֶׁבָאוּ מֵהֶם אֲלֵפִים וְרִבְבוֹת בִּישְׂרָאֵל, וְאִם כֵּן, הִיא רְאוּיָה שֶׁלֹּא תִתְעַכֵּב לִידְתָם מִפְּנֵי הַחֲשָׁשׁ לְדַבְרֵי הָאוֹמוֹת, מִפְּל מְקוֹם,

צִיּוּנִים וּמְקוֹרוֹת

הַמְּדַרְשׁ, אֵלֵא אִמֵּר [דְּנִיָּאֵל] לְנִבְכּוֹדְנִצֵּר עֲשֵׂה צְדָקָה וּפְתַח אוֹצֵרְךָ, [לְפִי] שְׂרָאָה לִישְׂרָאֵל שִׁיצְאוּ עֲרוּמִים מִירוּשָׁלַיִם וְלֹא הִיָּה בִידֵם שׁוֹה פְרוּטָה, לָכֵן אִמֵּר לוֹ שִׁיעֲשֵׂה צְדָקָה, פְתַח אוֹצְרוֹתָיו וְהִיָּה מִפְּרֻנְסַת לִישְׂרָאֵל י"ב חֲדָשׁ. וְלִקְצַת יִרְחִין תְּרִי עֲשֵׂר' וְגו' (דְּנִיָּאֵל ד', כו'), שִׁמַּע נְבוֹכַדְנִצֵּר בֵּת קוֹל שֶׁהָיוּ מִתְרַגְּשִׁין, אִמֵּר, הַקוֹל הַזֶּה מֵהִיכֵן הוּא. אִמֵּר לוֹ, אוֹתָן הַעֲנִיִּים שֶׁאִמְרַת לְתַת לָהֶם חֶלֶק, וְהִיָּינוּ מַחֲלֻקִין לָהֶם י"ב חוֹדֵשׁ כְּמוֹ שֶׁאִמְרַת. אִמֵּר, אִילוּלֵי נִכְסִים שֶׁהִיָּה לִי, מֵהִיכֵן הִיָּיתִי בּוֹנָה כֹּל הַמְּדִינָה הַזֹּאת לְכַבּוּדִי וְכו'.

וְרָאָה עוֹד בְּרֵשׁ"י בְּדִנְיָאֵל (ד', כד).

וְאֶפְשָׁר לְתַרְץ, שֶׁאֵלוּ שְׁנֵי הַדְּיוֹטוֹת אֲרוּנָה וְדִרְנֹשׁ בְּרֻכּוֹ דְּנִיָּאֵל

וְדוֹד בְּבְרָכָה הֲרֵאוּיָה עַל פִּי הַדָּת וְהָדִין, שֶׁמֶן הֲרֵאוּיָה הָיָה שֶׁלֹּא יַעֲנִשׁוּ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבִיל מֵה שֶׁחָטָא דְּוֹד, וְכֵן דְּנִיָּאֵל אֵף שֶׁהָשִׂיא עֲצָה לְנִבְכּוֹדְנִצֵּר, מִפְּל מְקוֹם, עַל יְדֵי זֶה הוֹעִיל לְכָל עֲנִי

בְּרֻכּוֹת אֲרוּנָה וְדִרְנֹשׁ הִיוּ רְאוּיֹת וְלָכֵן נִתְקַיְּמוּ

וְאֶפְשָׁר לְתַרְץ, שֶׁאֵלוּ שְׁנֵי הַדְּיוֹטוֹת - אֲרוּנָה וְדִרְנֹשׁ, בְּרֻכּוֹ אֶת דְּנִיָּאֵל וְדוֹד בְּבְרָכָה הֲרֵאוּיָה לָהֶם עַל פִּי הַדָּת וְהָדִין, שֶׁמֶן הֲרֵאוּיָה הָיָה שֶׁלֹּא יַעֲנִשׁוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַגִּיפַת דְּבַר בְּשִׁבִיל מֵה שֶׁחָטָא דְּוֹד - שֶׁמֶנָּה אֶת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּדִנְיָאֵל, שֶׁאֵף שֶׁהָשִׂיא עֲצָה לְנִבְכּוֹדְנִצֵּר לְהִנָּצֵל מֵהַעוֹנֵשׁ עַל יְדֵי נִתְיַנֵּת צְדָקָה, מִפְּל מְקוֹם, הָרִי עַל יְדֵי זֶה הוֹעִיל לְכָל עֲנִי יִשְׂרָאֵל שֶׁגִּלוּ לְבַבֵּל, שֶׁהִיְתָה לָהֶם פְּרֻנְסָה מְזוּבָה מִנְּבּוֹכַדְנִצֵּר, בְּמִשְׁךְ י"ב חוֹדֵשׁ, כְּכַתוּב בְּמְדַרְשׁ (שְׁמוֹר' ל, כד)^{נב}. וְעוֹד, שְׁשִׁנְיָהֶם -

קִצַּת קֶשֶׁה, וְיֵאֵמְרוּ, וְהָרִי אִמֵּרוּ אֵל תְּהִי בְרֻכַת הַדְּיוֹט קֶלָה בְּעִינֵיךָ וְכו', וְלִיכֵא לְמִימֵר שֶׁאֵין תְּפִלַּת עַכּו"ם נִשְׁמַעַת, דֵּהָא אִמְרִינָן שׁוֹמַע תְּפִלַּת כָּל פֶּה, וְבַהֲדִיא כְּתִיב (מְלַכִּים א ח, מֵא-מב) 'וְגַם אֵל הַנְּכַרִי וְגו' וְבֵא וְהַתְּפִלָּה כו'. וְהָא דֵּאל תְּהִי בְרֻכַת הַדְּיוֹט קֶלָה בְּעִינֵיךָ, מִדְּרִישׁ יִלְפִינָן לָהּ וְכו'. וְשִׁמָּא כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם פְּתַחוֹן פֶּה לְקַבֵּל שִׁכְרָה שֶׁתְּפִלְתָן עֲשֵׂתָה פִירוֹת בִּישְׂרָאֵל. וְרָאָה גַם בְּמַעֲשֵׂה רַקָּה (לְרַבִּי מִסְעוֹד חִי רוֹקָה, הַלְכוֹת תְּפִלָּה וְנִשְׂיַאת כַּפִּים פט"ו ה"ז) שֶׁהִקְשָׁה כֵּן. וְעִינָן עוֹד בְּדַבְרֵי רַבִּינוּ לְהֵלֵךְ (פְּרֻשַׁת עֵקֶב אוֹת א) שֶׁתִּרְץ הַקּוֹשִׁיא בְּאוּפֵן אַחֵר. עֵא. לְשׁוֹן

אחר האב ולא אחר האם. ואין הכי נמי, שאם היו אומרים לה שאלפי רבכה יבואו מפעלה, היתה ברכתם מתקיימת, אבל הם אמרו 'את הוי', דמשמע את דוקא, ולא הועילו כלום.

ועוד יש לומר, דאין דנין אפשר משאי אפשר, דבשלמא ברבקה אין

בין שמצד אחר היתה נגד הדין והשורה, משום הכי, לא נתקיימה ברכתם, והשש הקדוש ברוך הוא ללעז האמות, והינו לפי שאמרו 'אחתנו את הוי לאלפי רבכה', שתלו רבוי הורע בה, ואשה אינה מצוה על פריה ורביה אלא האי' (יבמות סה, ב), והפנים מתייחסים

זרע שמשון המבואר

ברכתם מתקיימת מיד לאחר נישואיה, כיון שהיא ברכה ראויה. אבל הם אמרו - בירכוה 'את הוי לאלפי רבכה', דמשמע 'את' דוקא, ולא בעליך, ולכן לא הועילו כלום בברכתם^{טז}.

ברכת אומות העולם מועילה רק כשאי אפשר בדרך אחרת

ועוד יש לומר - ליישב הקושיא באופן נוסף, דאין דנין אפשר משאי אפשר - אין^{טז} מדמים דבר שאפשר לעשותו באופן אחר, לדבר שאי אפשר לעשותו באופן אחר, לדון דין שיהיה נוהג בזה כזה (סוכה ג, ב), ולכן אין לדמות ברכת לבן לרבקה [שהוא 'אפשר'], לברכות ארונה ודריוש לדוד ודניאל [שהן 'אי אפשר'], דבשלמא

בין שמצד אחר היתה ברכתם נגד הדין והשורה כפי שיתבאר להלן, משום הכי - משום כך, לא נתקיימה ברכתם, והשש הקדוש ברוך הוא ללעז האמות. והינו - הטעם שברכתם היתה נגד

הדין והשורה לפי שאמרו - לבן ואמו 'אחתנו את הוי לאלפי רבכה', שתלו את רבוי הורע בה - ברבקה, והרי האשה אינה מצוה על מצות פריה ורביה, אלא האי' בלבד מצווה עליה, כמו ששינונו במשנה (יבמות סה, ב)^{טז}, והפנים מתייחסים אחר האב, ולא אחר האם^{טז}, וממילא אף צאצאי יצחק ורבקה, נחשבים בעיקר כבני יצחק. ואין הכי נמי, שאם היו אומרים לה - מברכים אותה שאלפי רבכה יבואו מפעלה, היתה

ציונים ומקורות

הטעם הוא, שלא יאמרו האומות וכו', ומה שדייק רבינו שאמרו 'את', היינו לבאר מדוע הברכה כפי שהם ברכו אותה אינה 'ראויה' שתתקיים. שכשהברכה ראויה, אין דבר שימנע מהברכה לחול, ולא ידחה הקב"ה ברכה שראויה לחול, מחמת סיבות אלו. אולם כשיש פגם בעצם הברכה ואין הברכה ראויה להתקיים כפי שהם ברכו אותה, אזי נמצא סיבה לתלות שמחמת כן לא תחול הברכה כלל, כי כפי שהם ברכו אין זה כראוי, וגם לקיים את ברכתם באופן הראוי לא רצה, כי חשש ללעז האומות שיאמרו ברכותינו עשתה פירות. עה. לשון הגמרא, דכולי עלמא עיקר שירה בכלי,

עב. לשון המשנה, האי' מצווה על פריה ורביה, אבל לא האשה. עג. יש להסתפק בדעת רבינו, אם כוונתו שהיה לאבות דין ישראל, ולכן הבנים מתייחסים אחר האב, כמו ששינונו בקידושין (סו, ב), כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולך אחר הזכר, ואיזה זו, זו כהנת לוי' וישראלית שנשאו לכהן לוי וישראל. או שמא כוונתו, שהיה לאבות דין בן נח, ואמרו ביבמות (עח, ב) שבאומות הולך אחר הזכר. וראה בפרשת דרכים (לרבי יהודה רוזאניס זצ"ל בעל המשנה למלך, דרך האתרים דרוש א) שהאריך בספק זה מה היה דינם של האבות, והובא בדברי רבנו פעמים רבות. עד. עיקר

קפידא אם תתעבב מלהתעבר בשנים הראשונות, שעדין היתה בימי בחרותה. אבל בְּדוֹד וְדַנְיָאֵל לֹא סָגַי בְּלֹא הָכִי, ומשום הָכִי, הָתָם חָיִישׁ לְלַעֲזוּ, וְהָכֵא לֹא

חָיִישׁ כָּלָל, כִּהְיָה דְתַנְן (ע"ז נד, ב), יֶאבֵד עוֹלְמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוּטִים.

וְעוֹד יֵשׁ לֹאמַר, בְּדַקְדוּק הַלְשׁוֹן, שִׁיאֲמָרוּ תִפְלְתָנוּ עֲשֵׂתָה פְרוֹת,

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבוֹאֵר

וּכְהֵיחֵא דְתַנְן (ע"ז נד, ב) ^{טו} - כִּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ בַּמִּשְׁנָה, וְכִי יֶאבֵד עוֹלְמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוּטִים - הַקַּב"ה אֵינוֹ מַפְסִיד אֶת הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִים לְקִיּוֹם עוֹלְמוֹ, כִּגוֹן הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים, אִף עַל פִּי שֶׁהַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַשּׁוּטִים עוֹבְדִים לָהֶם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַקַּב"ה מֵאבֵד אֶת עוֹלְמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוּטִים. וְכִמוֹ כֵּן לֹא נִמְנַע הַקַּב"ה מִלְּהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָמֵי דוֹד, וְאֵת דַּנְיָאֵל, עַל יְדֵי בְרַכַּת הַהַדְּיוּטוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁאֲכַן רַק בְּרַכְתָּם עֲשֵׂתָה זֹאת.

לִבְנֵי בִיקֶשׁ שֶׁעָשׂוּ הַבַּא מְרַבְקָה בַּת בַּתוּאֵל, תִּגְבֵר עַל יַעֲקֹב

וְעוֹד יֵשׁ לֹאמַר - לִיִּישׁב הַקּוּשִׁיא מִפְּנֵי מָה חֲשָׁשׁוּ לְדַבְרֵי הָאוֹמוֹת דּוּקָא בְּבְרַכַּת לִבְנֵי וְאִמוֹ לְרַבְקָה, בְּאוֹפֵן שְׁלִישִׁי, וּבְהַקְדָּם דְּקַדְדוּק הַלְשׁוֹן - עַל פִּי מָה שֶׁיֵּשׁ לְדַקְדֹּק בַּלְשׁוֹן הַמְּדַרְשׁ, שֶׁהַטַּעַם שֶׁלֹּא נִפְקְדָה רַבְקָה עַד שֶׁהַתְּפַלֵּל עָלֶיהָ יִצְחָק, הִיָּה כַּדִּי שֶׁלֹּא יֵאֲמָרוּ אוֹמוֹת הָעוֹלָם תִּפְלְתָנוּ עֲשֵׂתָה פְרוֹת, וְקִשָּׁה, לְמָה לֹא אֲמָרוּ בַּמְּדַרְשׁ

בְּרַבְקָה, אֵיִן קְפִידָא אִם תִּתְעַבֵּב מִלְּהַתְעַבֵּר בְּשָׁנִים הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁלֹּאֲחֵר נִישׁוּאִיָּה, עַד שִׁיִּצְחָק יִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ וּמִתּוֹךְ כֵּךְ יוֹכַח שֶׁלֹּא נִתְקִיִים בַּה בְּרַכַּת לִבְנֵי וְאִמוֹ, לְפִי שֶׁבִשְׁעַת נִישׁוּאִיָּה עָדִין הִיָּתָה בְּיָמֵי בְּחָרוּתָהּ^{טז}, וְהִיָּה 'אִפְשָׁר' לַעֲשׂוֹת שֶׁלֹּא תִתְקִיִים בַּה בְּרַכַּת לִבְנֵי וְהַמְתִּין לְתִפְלִית יִצְחָק.

אָבֵל בְּדוֹד וְדַנְיָאֵל - שְׁבִירְכוּם אַרוֹנָה וְדַרְיוֹשׁ, לֹא סָגַי בְּלֹא הָכִי - לֹא הִיָּה אִפְשָׁר שֶׁלֹּא יִתְקִיִמוּ בְרַכּוֹת אַרוֹנָה וְדַרְיוֹשׁ, שְׁבִימֵי דוֹד הִיוּ כֹּל יִשְׂרָאֵל בְּסַכְנָה מַחְמַת הַמְּגִיפָה, וּבְיָמֵי דַנְיָאֵל הוּא עֲצִמוֹ הִיָּה בְּסַכְנַת מוֹת מַחְמַת הָאֲרִיּוֹת, וְלֹא הִיָּה אִפְשָׁר לְהַמְתִּין אִפְּלוֹ רַגַע אֶחָד. וּמִשּׁוֹם הָכִי - מִשּׁוֹם כֵּךְ, הָתָם - אֲצַל רַבְקָה, שֶׁהִיָּה 'אִפְשָׁר' שֶׁלֹּא תוֹלִיד מִיד, חָיִישׁ - חֲשַׁשׁ הַקַּב"ה לְלַעֲזוֹ הָאוֹמוֹת אִם תוֹלִיד מִיד, שִׁיאֲמָרוּ הַגּוֹיִם שֶׁבְּרַכַּת לִבְנֵי גְרַמָּה זֹאת, וְהָכֵא - אֲצַל דוֹד וְדַנְיָאֵל, שֶׁהֵם בְּכַחֲנֵת 'אִי אִפְשָׁר', לֹא חָיִישׁ כָּלָל - לֹא חֲשַׁשׁ הַקַּב"ה כֹּלֵל לְלַעֲזוֹ הָאוֹמוֹת,

צִיּוֹנִים וּמְקוּרוֹת

הִיָּתָה צַעִירָה. עו. לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, שֶׁאֵלוֹ אֶת הַזְּקֵנִים בְּרוּמֵי, אִם אֵין רְצוֹנוֹ [שֶׁל הַקַּב"ה] בְּעַבּוֹדַת כּוֹכָבִים, לְמָה אֵינוֹ מַבְטֵלָה, אֲמָרוּ לָהֶן, אֵילוֹ לְדַבֵּר שֶׁאֵין צוּרָן לְעוֹלָם בּוֹ הִיוּ עוֹבְדִין, הִיָּה מַבְטֵלוֹ, הִרִי הֵן עוֹבְדִין לְחַמָּה וְלַלְבָּנָה וְלַכּוֹכָבִים וְלַמּוֹלּוֹת, יֶאבֵד עוֹלְמוֹ מִפְּנֵי הַשּׁוּטִים.

וְהַכֵּא בְּדַנְיָן אִפְשָׁר מִשְׁאֵי אִפְשָׁר קְמִיפְלָגִי, מֵאֵן דְּמַכְשִׁיר סְבַר, דַּנְיָן אִפְשָׁר מִשְׁאֵי אִפְשָׁר, וּמֵאֵן דְּפַסִּיל סְבַר, לֹא דַנְיָן אִפְשָׁר מִשְׁאֵי אִפְשָׁר. עו. לְדַעַת רַשִׁי (בְּרֵאשִׁית כה, ב), הִיָּתָה בַּת שְׁלֵשָׁה שָׁנִים כְּשֶׁנִּשְׂאָה יִצְחָק. וְאִף לְדַעַת הַסְּבוּרִים שֶׁהִיָּתָה אוֹ בַּת י"ד שָׁנָה (רֵאָה רַמְבַּ"ן יבְּמוֹת סא, ב ד"ה אֵין), מְכַל מְקוֹם

וְלֹא אָמְרוּ תִפְלְתְּנוּ נִתְקַיְמָה, שְׁהֵנָּה נוֹדַע (הגדה פ'ס), שְׁלֹבֵן בְּקֶשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, וְהוּא הָיָה מְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף גְּדוֹל, וְיוֹדַע שְׁשֵׁנֵי בָּנִים עֲתִידִים לְצֵאת מִרְבֵּקָה, יַעֲקֹב וְעֵשׂוֹ, אֶחָד צְדִיק וְכֹלֹ בְּחֶלֶק הַקְּדוּשָׁה, וְאֶחָד רָשָׁע כְּלוּ בְּחֶלֶק הַקְּלֵפָה, שְׁלֵפִי שְׁיֻצְחָק הָיָה צְדִיק בֶּן צְדִיק, הוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב, וְלִפִּי שְׁרֵבֵקָה הָיְתָה בֵּת רָשָׁע, מְשׁוּם הֵכִי הוֹלִידָה עֵשׂוֹ, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ וְעֵשׂוֹ, אֶחָד צְדִיק וְכֹלֹ בְּחֶלֶק הַקְּדוּשָׁה, וְל'.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבוֹאֵר

מְרֵבֵקָה, שֶׁהֵם יַעֲקֹב וְעֵשׂוֹ, אֶחָד מֵהֶם יִהְיֶה צְדִיק וְכֹלֹ בְּחֶלֶק הַקְּדוּשָׁה, וְהָאֶחָד – וְהַשֵּׁנִי יִהְיֶה רָשָׁע וְכֹלֹ בְּחֶלֶק הַקְּלֵפָה – הַטּוֹמָאָה, שְׁלֵפִי שְׁיֻצְחָק הָיָה צְדִיק בֶּן צְדִיק – אַבְרָהָם, לִכְךָ הוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב, וְלִפִּי שְׁרֵבֵקָה הָיְתָה בֵּת רָשָׁע – בְּתוֹאֵל, מְשׁוּם הֵכִי הוֹלִידָה אֶת עֵשׂוֹ, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ הַמְּפָרְשִׁים וְל'.

שֶׁהוּא כְּדֵי שֶׁלֹא יֵאמְרוּ הָאוֹמוֹת שֶׁתִּפְלְתְּנוּ נִתְקַיְמָה, אֲלֵא נִקְטוּ לַשִּׁוֹן עֲשִׂיית פִּירוֹת.

וְיֵשׁ לְבָאֵר, בְּהַקְדָּם מֵהַ שְׁהֵנָּה נוֹדַע (הגדה של פסח)^פ, שְׁלֹבֵן בְּקֶשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל – לֹא אֲבִד אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא – לִבְנֵי הָיָה מְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף גְּדוֹל – הַיּוֹדַע הַעֲתִידוֹת^פ, וְיוֹדַע הֵיךְ שְׁשֵׁנֵי בָּנִים עֲתִידִים לְצֵאת

צִיּוֹנִים וּמְקוֹרוֹת

לִבְנֵי הָאֲרָמִי וְכו', פִּרְעָה לֹא גִזַּר אֲלֵא עַל הַזְכָּרִים, אֲבֵל לִבְנֵי בִיקֶשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל. כִּי לִבְנֵי הוּא בִלְעָם (תַּנְחוּמָא וְיֵצֵא יג), וְבִלְעָם הֵיךְ לוֹ אַחִיזָה בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְעֵלְיוֹ נֵאמַר (דְּבָרִים כו, ה) 'אַרְמֵי אֲבִד אֲבִי וְיִרַד מִצְרַיִמָה', כִּי לִבְנֵי הָאֲרָמִי יִרַד לְמִצְרַיִם, כִּי הוּא בִלְעָם, וּמִצַּד אַחִיזָתוֹ בִיקֶשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁלֹא יִהְיֶה אַחִיזָה לְיִשְׂרָאֵל, הֵן בְּעוֹלָם הַזְכָּר הֵן בְּעוֹלָם הַנְּקֵבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית לא, מג) 'הַבְּנוֹת בְּנֵי הַיְהוּדִים בְּנֵי וְכָל אֲשֶׁר אֶתָּה רֹאֵה לִי הוּא'. וְרֹאֵה הוּא מִלְשׁוֹן 'לְפָנִים יִקְרָאוּ הַנְּבִיא רֹאֵה' (עִפְ"י שְׁמוֹאֵל - א ט, ט), כִּי לִבְנֵי הוּא בִלְעָם בְּאוֹמוֹת קָם לְמַעֲלָה יִתִּירָה, וְלוֹ אַחִיזָה גְּדוֹלָה. פ. לְעֵ"ע לֹא מִצְאָנוּ בְּפִירוּשׁ דְּבָרֵי חוֹזֵל. וְרֹאֵה בְּעֵץ הַדַּעַת טוֹב (פְּרִשְׁת תּוֹלְדוֹת ד"ה וְעֵדִיין יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת) וְז"ל, אִי אֲפֹשֶׁר לְהַטִּיל פֶּגֶם עֲשׂוֹ הַרְשָׁע אֲפִילוֹ בְּרֵבֵקָה, וְאֵם כֵּן, עֵדִיין הַקּוֹשִׁיא בְּמִקְוֵמָה, אִיךְ יֵצֵא עֲשׂוֹ הַרְשָׁע מִבֵּין שְׁנֵי צְדִיקִים אֵלוֹ יֻצְחָק וְרֵבֵקָה, לִכְךָ בֵּא הַכְּתוּב לְהַגִּיד הָעֵנִין עַל מִתְכַּוְּנָתוֹ בְּאוֹמְרוֹ 'בֵּת בְּתוֹאֵל' וְכו', לִזוֹה נֵאמַר תּוֹגַת אֲמוֹ, לֹא מִצַּד רֵבֵקָה עֲצֻמָּה, רַק מִפְּאֵת הַיְחָס שֶׁלָּהּ, וְהוּא הֵיכָּתוּב בֵּת בְּתוֹאֵל הַרְשָׁע וְאֵתוֹת לִבְנֵי הַרְשָׁע, ע"כ. וְעֵינֵינוּ עוֹד בְּצִירוֹת הַמּוֹר (לר' אַבְרָהָם ב"ר יַעֲקֹב

ע"ה. לַשִּׁוֹן זֶה, הוּא בְּהַגְדָּה שֶׁל פִּסַּח וְז"ל, צֵא וְלִמַּד מֵהַ בִיקֶשׁ לִבְנֵי הָאֲרָמִי לְעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אֲבִינוֹ, שֶׁפִּרְעָה לֹא גִזַּר אֲלֵא עַל הַזְכָּרִים, וְלִבְנֵי בִיקֶשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֵּאמַר (דְּבָרִים כו, ה), 'אַרְמֵי אֲבִד אֲבִי וְיִרַד מִצְרַיִמָה', וּמוֹבָא גַם בְּפִירוּשׁ רִש"י (ע"ה"ת ש"ס). אֲמִנָּם עֵיקַר הָעֵנִין מוֹבָא גַם בְּסִפְרֵי (פ' כִּי תִבּוֹא פִּיִּסְקָא שֶׁא) וְז"ל, 'אַרְמֵי אֲבִד אֲבִי', מִלְמַד שֶׁלֹא יִרַד אֲבִינוֹ יַעֲקֹב לְאַרְם אֲלֵא עַל מִנַּת לְאֲבִד, וּמַעֲלָה עַל לִבְנֵי הָאֲרָמִי כִּאִילוֹ אִיבִדוּ. ע"ט. כְּמִבּוֹאֵר בְּזוּהַר (ח"א קל"ט, ב. קס"א, א. קס"ז, א). וְכֵן פִּירוּשׁ רִש"י וְהָאֲבִן עוֹרָא ע"ה"פ (בְּרֵאשִׁית ל, כז) 'נְחֻשְׁתִּי וְיִבְרַכְנִי ה' בְּגִלְגֵּלךְ'. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא (וְיֵצֵא יג) הוּא בִלְעָם הוּא לִבְנֵי. וְרֹאֵה עוֹד בּוּזָה, זוּהַר (ח"א קס"ז): סִפְרֵי הַצִּיּוֹנִי (פ' וְיֵשׁב ד"ה וְשִׁמּוֹ חוֹר) שֶׁעַד הַגְּלּוּלִים (הַקְּדוּמָה כב). מְבוֹאֵר מְדַבְּרֵי רַבְנּוֹ שֶׁמִּפְרֵשׁ כּוֹוֹנַת אוֹמְרָם שֶׁלִּבְנֵי בְּקֶשׁ לַעֲקוֹר הַכֹּל – מִחֻמַּת נְחֻשְׁתִּי וְקִסְמִי. וְכֵן מִצִּיּוֹן בְּסִפְרֵי שֶׁמִּשְׁמוֹאֵל (פְּרִשְׁת וּשְׁלַח) וְזוֹה לַשִּׁוֹן, 'לִבְנֵי הָאֲרָמִי שֶׁהֵיךְ מְנַחֵשׁ וְקוֹסֵם יַחַד (זוּה"ק), וְעַל כֵּן לִבְנֵי בִיקֶשׁ לַעֲקוֹר אֶת הַכֹּל, הַכֹּל דּוּוֹקָא מְכַל צַד, וְיַעֲקֹב עֵמֵד כְּנִגְדֵי כּוֹלָם. וְכַעֲזֵן זֶה מְבוֹאֵר בְּשִׁל"ה (מִסְכַּת פְּסָחִים מִצָּה שְׁמוֹרָה אוֹת קִפְד) 'צֵא וְלִמַּד מֵהַ בְּקֶשׁ

וּבְשֵׁאֲמַר לְרַבְקָה, 'אַחַתְנוּ אֶתְּ הִי לְאֵלֶי רַבְבָּה' בּוֹנְתוּ הַחֶלֶק הַקְּלֵפָה דְהֵינּוּ חֶלְקוֹ שֶׁל עֵשׂוּ הַבָּא מִצַּד רַבְקָה שְׁהִיְתָה בְּתוֹ שֶׁל בְּתוּאֵל, יוֹתֵר מִחֶלְקוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּמִשּׁוּם הֵכִי אָמַר 'אֶתְּ הִי',

זרע שמשון המבואר

קְדָמוֹ בְּתוֹרָה לְסִיפּוֹר תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב בְּפֶרֶשֶׁת וַיִּשְׁב, וּכְכַתּוּב (בְּרֵאשִׁית לו, לא) 'וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדוּם לְפָנֵי מֶלֶךְ מֶלֶךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵךְ לֹא מִשּׁוּם שִׁכּוּחוֹ שֶׁל עֵשׂוּ הַתְּגַבֵּר עַל כּוּחוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, אִלָּא מִפְּעַם שְׁהִקְלֵפָה קְדָמָה לְפָרִי – הַחוּשֶׁךְ וְהַטּוֹמָאָה, לְעוֹלָם קוֹדְמִים הֵם לְאוֹר וְלַטְהָרָה, כִּשֶׁם שֶׁקְלִיפַת הַפְּרִי צוֹמַחַת תַּחֲלִילָה לְפָרִי וְכֵן נִרְאִית לְאָדָם לְפָנֵי שֶׁהַפְּרִי עֲצָמוֹ נִרְאֶה לוֹ²⁰.

וְאִם לֹא הָיָה הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא מְכַבֵּל אֶת הַתְּפִלָּתָם שֶׁל לְבָן וְאִמּוֹ, הָיוּ אוֹמְרִים הָאֲמוֹת, שֶׁתְּפִלָּתָם 'עֲשֵׂתָה פִירוֹת', כְּלוֹמֵר,

וּבְשֵׁאֲמַר²¹ לְבֵן וְאִמּוֹ לְרַבְקָה 'אַחַתְנוּ אֶתְּ הִי לְאֵלֶי רַבְבָּה', בּוֹנְתוּ הַחֶלֶק הַקְּלֵפָה, דְהֵינּוּ חֶלְקוֹ שֶׁל עֵשׂוּ הַבָּא מִצַּד רַבְקָה, שְׁהִיְתָה בְּתוֹ שֶׁל בְּתוּאֵל הַרְשָׁע, יוֹתֵר מִחֶלְקוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁהוּא הַחֶלֶק שֶׁל הַקְּדוּשָׁה הַבָּא מִצַּד יִצְחָק. וּמִשּׁוּם הֵכִי אָמַר לֵה 'אֶתְּ הִי לְאֵלֶי רַבְבָּה', דְהֵינּוּ 'אֶתְּ' שֶׁהֵנָּךְ בְּתוֹ בְּתוּאֵל הַרְשָׁע הַיִּזְחָק, וְלֹא יִצְחָק, שְׁמֵלַת 'אֶתְּ' הִיא מִיְתָרֵת בְּכַתּוּב בְּשִׁבִיל דְיוֹק זֶה, שֶׁהִיא יְכוּל לְכַתּוּב 'אַחַתְנוּ הִי לְאֵלֶי רַבְבָּה'²².

וּבְכַתּוּב, שֶׁשְּׁמוֹת הָאֱלוֹפִים וְהַמְּלָכִים שֶׁל עֵשׂוּ הַכְּתוּבִים בְּסוֹף פֶּרֶשֶׁת וַיִּשְׁלַח,

ציזונים ומקורות

וְאִקְדִים הֵוָה דְלִבְר מוֹחַא אֲקִדִים בְּמַחֲשֵׁבָה וּבְעוֹבְדָא הֵוָה דְלִבְר [בָּא וְרָאָה, כִּי כֹל אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים שֶׁעֲשֵׂה הַקְּבִ"ה וְהַקְּדִים מֵהַ שְׁבַחוּן, שֶׁהִרִי אֶת הַמַּח שְׁבַפְנִים הַקְּדִים הַקְּבִ"ה בְּמַחֲשֵׁבָה, אֵךְ בְּמַעֲשֵׂה הַקְּדִים מֵהַ שְׁבַחוּן], דֵּהָא כֹל קְלִיפָה מַסְטְרָא אַחְרָא הוּי, וּמוֹחַא מִן מוֹחַא [שֶׁהִרִי כֹל קְלִיפָה שֶׁהִיא בַחוּץ הִיא מַהֲסְטְרָא אַחְרָא, וְהַמוֹחַ שֶׁמְבַפְנִים הִיא מֵהַקְּדוּשָׁה שְׁנִקְרָאת 'מַח'], וְתִדְרִי סְטְרָא אַחְרָא אֲקִדִים וְרַבִּי וְאִגְדִיל וְנִטְרִי אִיבָא [וְתִמְדִי הַקְּלִיפָה שֶׁהִיא הַסְטְרָא אַחְרָא מְקִדִים וּמִתְרַבֵּה וְשׁוֹמֵר אֶת הַפְּרִי], כִּיּוֹן דַּתְרַבִּי זִרְקִין לִיהַ לְבַר [כִּיּוֹן שְׁמַתְגִּדֵל וּמִתְבַּשֵּׁל הַפְּרִי זִרְקִים אֶת הַקְּלִיפָה לְחוּץ], וְיִכִּין רִשְׁעֵי וְצִדִיקֵי יִלְבַּשׁ, זִרְקִין לַהֲהִיא קְלִיפָה, וּמְבַרְכִין לְצִדִיקָא דְעֵלְמָא, ע"כ. וְזִ"ל, הַשְּׁלִי"ה (שֶׁעַר הָאוֹתוּתוֹת אוֹת הַקוּי"ף אוֹת שְׁצַח), וְזִ"ל, וְהַקְּלִיפָה מִבְּחוּץ חֶלֶק בְּנֵי אָדָם הַיּוֹשִׁבִים בְּשַׁעֲרֵי

סְבַע זְצ"ל, פֶּרֶשֶׁת תּוֹלְדוֹת), מְגַלָּה עֲמוּקוֹת (פֶּרֶשֶׁת תּוֹלְדוֹת ד"ה וַיִּתְרוּצְצוּ), וּשְׁפַתִּי כֹהֵן (פֶּרֶשֶׁת חֵיי שֶׁרָה ד"ה וַיִּצְחָק בָּא, בָּא"ד). וּבַחֲנוּכַת הַתּוֹרָה (לְהַרְבִּי ר' הַעֲשִׂיל זְצ"ל, שֵׁם) כְּתַב ז"ל, אוֹ יֹאמֵר עַל פִּי מַה דְאִיתָא דִּיִּצְחָק דֵּהִיא צִדִיק בֶּן צִדִיק הוֹלִיד לִיעֲקֹב, וְרַבְקָה שֶׁהִיְתָה צִדִיקַת בְּתוֹ רִשְׁעֵי נוֹלַד מִמֶּנָּה עֵשׂוּ. פֶּא. אֵף שְׁבַתּוֹרָה כְּתוּב בְּלִשׁוֹן שְׁשִׁנְיָהם בִּירְכוּהוּ כֵן, רַבְנוּ כְּתַב כֵּאֵן בְּלִשׁוֹן יְחִידִי, מִשּׁוּם שְׁמִיּחָס אֶת עֵיקַר הַבְּרָכָה לְבֵן שְׁאֵמֵר זֹאת לְפִי נַחֲשִׁיו וְכַשְׁפִּיו, שִׁדְעֵי שְׁעִתִּידִים לְהוֹלִיד וְכו'. פֶּב. הִרְאִים בִּיאַר מַה שְׁפִירֵשׁ רִשְׁעֵי, עַל אֵת הִי לְאֵלֶי רַבְבָּה – אֶת זִרְעֵךְ תִּקְבְּלוּ אוֹתָהּ בְּרַכָּה שֶׁנִּאֲמָרָה לְאַבְרָהָם, שֶׁאִם לֹא כֵן, מְדוּעַ נִכְתַּב 'אֶת'. וְרָאָה בְּאֲלִשְׁיָן וּבְאוֹר הַחַיִּים שֶׁדִּקְדָּקוּ מְדוּעַ נִכְתַּב 'אֶת'. פֶּג. רָאָה זִוְהֵר ('חִיב קָח, ב) וְזִ"ל, תֵּא חֲזִי, כֹל אֵינוֹן עוֹבְדִין דְעַבִּיד קוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא

שְׁתַּפְּלֹתֶם גְּרָמָה שְׂיָבֹאוּ הָאֱלוֹפִים וְהַמְּלָכִים לַעֲשׂוֹ קָדָם יַעֲקֹב. וְלִכְּנָן עֲשֵׂה וְאֶדְרָבָא, מִיַּעֲקֹב יֵצְאוּ הָרִבְבוֹת קָדָם שְׁתַּהֲיֶה עֲקָרָה, עַד שֶׁתְּהַפְּלִל עָלֶיהָ וְיִצְחָק, וּבָזָה נִתְּפַטְּלָה תְּפַלְתֶּם וְנִכְזָה ה' רִבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל.

זרע שמשון המבואר

על ידי תפילת יצחק שיזכו לבנים, נתפטלה תפלתם ונכזבה תוחלתם^ט – נאבדה תקותם הרעה של לבן ואמו^{טו}, שִׁמְעֵשׂוּ לֹא בָּאוּ הָרִבְבוֹת, רק ה'אלופים' בלבד, וְאֶדְרָבָא, מִיַּעֲקֹב יֵצְאוּ הָרִבְבוֹת קָדָם הָאֱלֹפִים, בְּדַכְתִּיב (במדבר י, לו) 'וּבְנַחְזָה יֹאמֵר שׁוֹבָה ה' רִבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל' – שישוב ויבטל הקב"ה את ברכת לבן הרשע ואמו, ויהיו גם האלופים לישראל, ועוד, שבישראל יקדמו ה'רבבות' לה'אלפים'. ולכן אצל ישראל הקדים הפסוק 'רבבות' ל'אלפים'^{טז}.

הביאה תולדות^{טז}, וְגְרָמָה שְׂיָבֹאוּ הָאֱלוֹפִים וְהַמְּלָכִים לַעֲשׂוֹ, קָדָם יַעֲקֹב – ולכן האלופים והמלכים של עשו קדמו, משום שכוחו התגבר על של יעקב והם עיקר הפרי. ואם היה כן, גם ה'רבבות' היו יוצאים מעשו, וכמו שברכו לבן ואמו 'את היי לאלפי רבבה', שפירושו, לאלפים ולרבבות^{טז}.

עקרות רבקה ותפילת יצחק עליה ביטלו כוונת תפילת לבן

וְלִכְּנָן עֲשֵׂה הַקֶּבֶה, שְׁתַּהֲיֶה רִבְקָה עֲקָרָה, עַד שֶׁתְּהַפְּלִל עָלֶיהָ יַצְחָק, וּבָזָה –

ציונים ומקורות

לנו, אז תהיי אלפי רבבה, עכ"ד. ואפשר דמשום הכי היתה עקרה להורות דלא יאמרו ברכתם עשתה פירות והיא זורעה כמותם רשעים, וברכתם עשתה פירות, כמשו"ל. שכשהיתה עקרה נודע שלא נתקיימה ברכתם, והיא צדקת וגם זרעה. פו. מליצה זו ע"פ לשון הפסוק (איוב מא, א) 'הֲנָן תַּחֲלֹתוּ נִכְזָבָה הַגֵּם אֶל מְרָאֵיו יִטֵּל'. פו. ע"פ מצודת דוד שם. פת. במדרש (ב"ר ס, יג) [לאחר מה שאמרו שרבקה היתה עקרה בשביל שלא יאמרו האומות וכו'], רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר, 'ברכת אובד עלי תבא' (איוב כט, יג), 'ברכת אובד' זה לבן הארמי, שנאמר 'ארמי אובד אבי', 'עלי תבא' זו רבקה, 'אחותנו את היי לאלפי רבבה' ועמדו ממנה, אלופים מעשו, ורבבה מיעקב, אלופים מעשו 'אלוף תימן אלוף קנז' (בראשית לו, טו), מיעקב רבבה, דכתיב 'רבבה כצמח השדה נתתיך', ויש אומרים, אף אלו ואלו [אלופים ורבבה] עמדו מישראל, דכתיב 'ובנוחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל', ע"כ. ובספר מגלה עמוקות (פרשת

ולזה אמר 'ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל', כי הקליפה קודמת לפרי. וראה עוד בשל"ה (מסכת פסחים מצה עשירה דרוש שני אות שח) וז"ל, ביאור הענין הוא, תמיד הקליפה קודם להפרי, כדי שיהיה יתרון האור מן החושך, רצה לומר, מכח שהחושך נבדל והלך לו, נשאר האור זך בלי שמרים. פד. ונראה שבכלל כוונת רבינו, שאכן עיקר החשש שיאמרו האומות שהתפילה שלהם עשתה שכוחם יגבר להיות כ'פרי' עצמו, ולא רק כקליפה שקדמה לפרי, ומשום כך דקדקו במדרש לומר שלא יאמרו ברכותינו עשתה פירות. פה. ובעיקר פירוש רבינו, ראה כעין זה בפני דוד להחיד"א (על הפסוק 'אחותנו את היי'), וזה לשונו, שמעתי ממכהר"ר הלל אשכנזי שדקדק מה לו להזכיר שהיא אחותו. ועוד, דמצינו דלבן בקש לעקור את הכל, ואיך הכא מברכה. ופירש, דרוב הבנים הולכים אחרי אחי האם, וזה כיוון ברשעו, אחותנו אם תהיי כמונו ברשע ובניך ילכו אחר הרוב וידמו

וְעוֹד יוֹבֵן הַפְּסוּק (בראשית כז, כט) מְבָרְכִיךָ בְּרוּךְ, דְּקָשָׁה שְׁהִיָּה לוֹ לֹאמֹר מְבָרְכִיךָ בְּרוּכִים, וּמָהוּ בְּרוּךְ בְּלִשׁוֹן יְחִיד אִם מְבָרְכִיךָ הוּא לִשׁוֹן

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

היה בהן שייכות לענינים כלליים בעם ישראל, ולכן לא חשש שיתקיימו ברכותיהם, ועל כך אמרו 'אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך'.

המתברך מחבירו

מתברך בברכה נוספת מהברכה עצמה

רבנו חזון לדברי המדרש שהובא בתחילת הדרוש, וְלִפִּי דְבַרֵּי הַמְּדַרְשׁ עוֹד יוֹבֵן - יתבאר הַפְּסוּק (בראשית כז, כט) מְבָרְכִיךָ^ט בְּרוּךְ, וּמְבָרְכִיךָ הוּא לִשׁוֹן רַבִּים^ט, וְאִילוּ בְּרוּךְ הוּא לִשׁוֹן יְחִיד. דְּקָשָׁה, שְׁהִיָּה לוֹ לִפְסוּק לֹאמֹר מְבָרְכִיךָ בְּרוּכִים הַכֹּל בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וּמָהוּ שֶׁנִּקְטַּ הַפְּסוּק בְּרוּךְ בְּלִשׁוֹן יְחִיד, אִם מְבָרְכִיךָ הוּא לִשׁוֹן רַבִּים^ט.

אֲמָנָם, לְפִי מָה שְׁאֲמַרְנוּ - שֶׁהִבְאֵנוּ דְבַרֵּי הַמְּדַרְשׁ^ט, שְׁהַבְּרָכוֹת עֲצֻמָּן מְבָרְכוֹת אֶת בְּעֲלֵיהֶן, אִם בֶּן, בְּשֵׁאֲדָם אַחַד מְבָרְךָ אֶת חֲבֵרוֹ, מִתְקַיְמָת בְּחֵבִירוֹ אוֹתָהּ בְּרָכָה, וּבְשִׁמְתֵּי קִימָת בְּרַכְתּוֹ, הֲרִי הִיא מִתְבַּפְּלֵת

צִיּוּנִים וּמְקוּרֹת

זהו שכתוב 'שובה ה' רבבות אלפי ישראל, ר"ל שישוב הקב"ה ברכתו של רשע, שיהיו אלופים של עשו גם כן לישראל והתחיל ברבבות, ע"כ. ועיין עוד בשפתי כהן (שם ד"ה וחז"ל). אך עדיין צריך ביאור, איזה רבותא יש בהקדמת הרבבות לאלפים. פט. לשון הפסוק, 'עֲבָדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁמְחוּ לְךָ לְאֻמִּים הֵוָה גְּבִיר לְאֻחִיד וְיִשְׁמְחוּ לְךָ בְּנֵי אֶפְרַיִם אֲרִירִי אֲרִירִי וּמְבָרְכִיךָ בְּרוּךְ. צ. שבלשון יחיד היה צריך לומר 'מברכך'. צא. גם באור החיים (שם) הקשה כן, ע"ש. צב. נראה

וזהו מה שאמרו, שרצה הקב"ה שלא יאמרו תפלותינו 'עשתה פירות', כלומר, שלא רצה שתפלותיו של לבן יועילו להוציא 'פירות' ותולדות מעשו, שהם כוחות הקליפה מבתואל, שאם היה כן, היה כוחו של עשו מתגבר על כוחו של יעקב. ולכן היתה רבקה עקרה ונפקדה רק מכח תפלת יצחק שהוא כח הקדושה, ועל ידי זה התגבר כח הקדושה של יעקב, על כח הטומאה של עשו שבא מחמת בתואל, ומה שמלכו מלכים לעשו קודם ליעקב, היה רק משום שה'קליפה קודמת לפר'.

ובזה מיושב גם כן, שרק כאן לא רצה הקב"ה שתפלותיו של לבן יועילו, שאם כן, היה ח"ו מתגבר כח הטומאה של בתואל ועשו, על כח הקדושה של יצחק ויעקב. אבל בברכותיהם של ארונה ודריוש לא היה מקום לחשוש כן כי לא

תולדות ד"ה ויעתר) וז"ל, ביקש [לבן] על עשו הרשע שהוא יהיה העיקר, לכן אמר 'את היי לאלפי רבבה', ר"ל עשו שממנו ה'אלופים', יהיו גם כן ממנו ה'רבבה' שהיו לישראל, כמו שכתוב (יחזקאל טז, ז) 'רבבה כצמח השדה נתתיך, זה שכתוב 'יירש זרעך את עשר אויביו' וכו', 'יירש זרעך' שהוא עשו, 'את עשר אויביו' שהוא יעקב, ולכן הוצרך יצחק להפוך ברכתו של אובד [לבן] שהוא 'ארמי אובד אבין', 'יעתר' כעתר זה שמהפכין בה, כן הפך הוא הברכה,

לְבָרְכָה אַחֲרַת נְמוֹ, וְנִקְרָא שְׁזֵה הָאִישׁ
 נִתְפָּרָד בְּשֵׁתֵי בְּרִכּוֹת, וְאִין הָכִי נְמוֹ,
 שׁ/מְבָרְכִיד' אִינוּ אֱלָא אִישׁ אֶחָד הַמְּבָרֵךְ,
 וּבִשְׂבִיל זֶה יִהְיֶה בְּרוּךְ, אֱלָא שְׁגַם
 הַבְּרָכָה עֲצֻמָּה מוֹסֶפֶת לוֹ מֵעֲצֻמָּה בְּרָכָה
 אַחֲרַת, כִּי הַבְּרִכּוֹת מְבָרְכּוֹת וְכוּ, וְלִכֵּן

אָמַר 'מְבָרְכִיד' בְּלִשׁוֹן רַבִּים, וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה
 'אֲרִיִד אָרוּר'.
 וּמֵעַתָּה שְׂרָאִינוּ שְׁמֵי שְׂרוּדָף הָאֱמֶת
 וְשׁוֹנָא הַשְּׂקָר תִּתְּיָה לוֹ
 הַבְּרָכָה, קִשָּׁה, לְמָה הַצָּרָף הַפְּתוּב
 לְהַבְּטִיחַ אֶת אַבְרָהָם 'וְאַבְרָכֵךְ' (שם יב, ב),

זרע שמשון המבואר

וּמִתְפַּשְּׁטַת לְבָרְכָה אַחֲרַת נְמוֹ - הִיא
 נִעֲשִׂית כְּפּוּלָה, דִּהֵינּוּ שִׁנְעָשָׂה מִמְנָה
 בְּרִכָּה נּוֹסֶפֶת, וְנִקְרָא שְׁזֵה הָאִישׁ שֶׁהִתְבָּרַךְ
 מִחִבְרֵי, נִתְפָּרָד בְּשֵׁתֵי בְּרִכּוֹת, הָאֶחָת מִצַּד
 הָאָדָם שִׁבְרִיכּוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה מִצַּד הַבְּרִכָּה
 שִׁמְבֻרְכַת אֶת בְּעִלְיָה.

רַבִּים, ו'אָרוּר' בִּלְשׁוֹן יַחִיד, מִחֲמַת טַעַם
 זֶה, שִׁכְשָׁאָדָם אֶחָד מִקְלָל אֶת חִבְרֵי,
 חֲלִים עֲלָיו שְׁתֵּי קִלְלוֹת - הָאֶחָת מִצַּד
 הַמְּקַלֵּל, וְהַשְּׁנִיָּה מִצַּד שֶׁהַקְּלָלוֹת עֲצֻמָּן
 מִקְלָלוֹת אֶת בְּעִלְיָה, וְנִדְמָה שֶׁהַמְּקַלֵּל
 מִקְּוֹל מִב' אֲנָשִׁים. אֲבָל הוּאִיל
 וְהַמְּקַלֵּל הוּא רַק אֶחָד, נִאֲמַר 'אָרוּר'
 בִּלְשׁוֹן יַחִיד.²³

וְאִין הָכִי נְמוֹ - וְאִף שֶׁאֵין
 שׁ/מְבָרְכִיד' אִינוּ אֱלָא אִישׁ אֶחָד הַמְּבָרֵךְ,
 וּבִשְׂבִיל זֶה הָאָדָם הַמְּבָרַךְ יִהְיֶה 'בְּרוּךְ',
 אֱלָא שְׁגַם הַבְּרָכָה עֲצֻמָּה מוֹסֶפֶת לוֹ
 מֵעֲצֻמָּה בְּרָכָה אַחֲרַת, כִּי הַבְּרִכּוֹת
 מְבָרְכּוֹת וְכוּ' אֶת בְּעִלְיָה, וְלִכֵּן אָמַר
 'מְבָרְכִיד' בְּלִשׁוֹן רַבִּים, כִּי מִחֲמַת בְּרִכְתּוֹ
 נִדְמָה שֶׁיֵּשׁ כֵּאֵן ב' מְבָרְכִים, הָאָדָם
 הָרִאשׁוֹן שִׁמְבָרַךְ, וְהַבְּרִכָּה עֲצֻמָּה
 שִׁגּוֹרֶמֶת עוֹד בְּרִכָּה.

הַבְּרִכּוֹת לְאַבְרָהָם וְלְאִיּוֹב לֹא הוּצְרְכוּ
 לְעֲצֻמָּם, אֲלָא לְמִתְחַבְּרִים עִמָּהֶם
 עֵתָה חוּזֵר רַבְּנוּ לְתַחִילַת הַדְּרוֹשׁ -
 וּמֵעַתָּה, כִּיּוֹן שְׂרָאִינוּ - כִּפִּי שֶׁהוּכַח
 מִדְּבָרֵי הַמְּדַרְשׁ שֶׁהַבְּרִכּוֹת מְבָרְכּוֹת
 וְהַקְּלָלוֹת מִקְּלָלוֹת וְכוּ' וְהַמְּדַרְשׁ לְעִנִּין
 אֲבִי צַדִּיק יִהְיֶה לָךְ וְכוּ' שְׁמֵי שְׂרוּדָף אֶת
 הָאֱמֶת וְשׁוֹנָא אֶת הַשְּׂקָר תִּתְּיָה לוֹ מִמִּילָא
 הַבְּרָכָה, קִשָּׁה, לְמָה הַצָּרָף הַפְּתוּב לְהַבְּטִיחַ
 אֶת אַבְרָהָם 'וְאַבְרָכֵךְ' (שם יב, ב),²³ וְהִרִי

וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַכְּתוּב
 'אֲרִיִד אָרוּר', שֶׁנִּאֲמַר 'אֲרִיִד', בִּלְשׁוֹן

ציונים ומקורות

ש'ברכות' היינו התנהגות האדם ביושר, והובאו
 דבריו לעיל בדברי המדרש. [לכאורה צ"ע בחידוש
 רבינו, שהרי רק בברכה שבאה מ'כח התורה' שייך
 כך, וכפי שהביא רבינו מדברי הגמרא בעבודה זרה.
 ונראה לבאר, שבכל מקום שהברכה מצוייה, אפשר
 שיתוסף עליה ברכה נוספת, שעיקר חלות הברכה
 גורמת להרבות ולהוסיף עליה ברכה]. צד. לשון
 הפסוק, וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גְדוֹל וְאַבְרָכֵךְ וְאַגְדְּלָה שְׁמֶךָ

שיישוב רבנו דלהלן, היינו לפי עיקר דברי המדרש,
 ואינו דווקא לפי חידושי וביאוריו האמורים לעיל.
 ומה שכתב 'לפי מה שאמרנו', כוונתו לפי דברי
 המדרש שהזכרנו לפני כן. צג. מדברי רבינו כאן,
 נתחדש ביאור מאמר המדרש 'הברכות מברכות את
 בעליהן', שמי שהוא 'בעל ברכה', שקיבל ברכה
 מאיש אחר, הוא מתברך ממילא על ידי ברכה זו
 בברכה אחרת. וזהו שלא כפירוש העץ יוסף,

פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב, מִתְּבַרְךָ (פסחים ק"ב, א).
אֵלָא שְׁעֵדִין צְרִיף טַעַם, לְמָה בַּפְּסוּק
 (דברי הימים א י"ג, יד) 'וַיְבָרֶךְ ה'
 אֶת בֵּית עֶבֶד אָדָם הַגִּתִּי, פְּרִשׁו (ברכות
 ס"ג, ב) בְּעֵנֶן אַחַר, שְׁפָרְכוּ בְּבָנִים.

זָרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְּבוּאָר

א) ¹³, שְׁכַל הַנוּטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב, בֵּין בְּדוּרְךָ
 מִשָּׂא וּמִתֵּן וּבֵין בְּדוּרְךָ צְדָקָה¹³, מִתְּבַרְךָ.
 וְהַטַּעַם שֶׁדָּרְשׁוּ כֵן בְּשֵׁנִיהֶם הוּא, לְפִי
 שֶׁלְעֲצָמָם לֹא הָיוּ צְרִיכִים בְּרַכָּה, כִּיּוֹן
 שֶׁרָדְפוּ אַחַר הָאֵמֶת וּשְׁנָאוּ אֶת הַשֶּׁקֶר
 וּמִמִּילָא הִיָּה הַבְּרַכָּה שְׂרוּיָה בְּמַעֲשֵׂיהֶם,
 וּבְעַל כִּרְחוּךְ לֹמַר שֶׁהֵם הַתְּבָרְכוּ בַּכֵּךְ שֶׁגַּם
 כָּל מִי שִׁיתְחַבֵּר עִמָּם, יִתְבָּרֵךְ גַּם הוּא¹³.

מִדּוּעַ לֹא פִירְשׁוּ הַבְּרַכָּה שֶׁקִּיבֵל עוֹבֵד אָדָם
 לְעֵנֶן הַמִּתְחַבֵּר אֵלָיו

אֵלָא שְׁעֵדִין צְרִיף טַעַם, לְמָה בַּפְּסוּק
 (שמואל ב' ו', י"א) ^P 'וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית עֶבֶד אָדָם
 הַגִּתִּי, פְּרִשׁוּ בַּגְּמָרָא (ברכות ס"ג, ב) בְּעֵנֶן
 אַחַר, שְׁפָרְכוּ הַקְּב"ה בְּבָנִים¹⁴, וְלָמָּה לֹא
 פִירְשׁוּ שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּשָׂאֵר דְּבָרִים.

צִיּוֹנִים וּמְקוֹרוֹת

צְדָקָה, וְהִיָּה מִתְּבָרֵךְ לֹא הוֹזַק לִיטוֹל מִמֶּנּוּ שׁוֹב
 מִמּוֹן בְּדוּרְךָ צְדָקָה. אִמְנָם בַּגְּמָרָא פְּסָחִים הֵנ"ל מְבוּאָר,
 שֶׁהַכוּוֹנָה שֶׁנִּטֵּל מִמֶּנּוּ פְּרוּטָה בְּדוּרְךָ מִשָּׂא וּמִתֵּן.
 צ"ט. יֵשׁ לְצִיּוֹן שְׁבַמְדָּרְשׁ שֶׁהוּבָא לְעֵיל, הוּבָא עֵנִין
 בְּרַכַּת אִיּוֹב בְּסִמּוּךְ לְעֵנִין בְּרַכַּת אַבְרָהָם. וְדָבָר זֶה
 מְבוּאָר הֵיטֵב לִישִׁית רַבִּינוּ שֶׁעֵנִין שֵׁנִיהֶם שׁוֹהֵה,
 שֶׁבְּשֵׁנִיהֶם לְמַדּוּ זָאת מִיִּתְיֹוֹ הַבְּרַכָּה עֲבוּר עֲצָמָם,
 שֶׁהָיָה בּוֹדָאֵי שֶׁהֵם עֲצָמָם מְבוֹרָכִים. ק. לְשׁוֹן הַפְּסוּק,
 'וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן ה' בֵּית עֶבֶד אָדָם הַגִּתִּי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים
 וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עֶבֶד אָדָם וְאֶת כָּל בֵּיתוֹ. בְּנִבְיָא שֶׁם
 מְסוּפָר, שֶׁכָּאֲשֶׁר הָעֵלָה דְּדוּד הַמֶּלֶךְ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹקִים
 מִפְּלֶשֶׁתִים, הִנִּיחוּ בְּבֵית עוֹבֵד אָדָם הַגִּתִּי. וְרַבִּינוּ
 הֵבִיא הַפְּסוּק כְּפִי שֶׁהוּבָא בַּגְּמָרָא. ק"א. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא,
 פִּתַח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי בְּכַבּוּד

פְּשִׁיטָא שֶׁתְּהִיָּה לוֹ הַבְּרַכָּה. וְאֶפְשָׁר
 שְׁמַכְחָ קְשִׁיָּא זֶה פְּרִשׁוּ רַז"ל (ב"ד ל"ט, ז')
 עַל פְּסוּק זֶה, לֹא שָׁם אָדָם פְּרָה
 מֵאַבְרָהָם עַד שֶׁנִּתְבָּרַךְ, וְכֵן בְּאִיּוֹב (אִיּוֹב
 א, י), 'מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכְתִּי, כָּל הַנוּטֵל

מֵאִמְרָם ז"ל
 כָּל הַנוּטֵל
 פְּרוּטָה
 מֵאִיּוֹב
 מִתְּבַרְךָ

פְּשִׁיטָא שֶׁתְּהִיָּה לוֹ הַבְּרַכָּה, שֶׁהָיָה
 אַבְרָהָם הֵלֵךְ בְּדוּרְךָ הַצְּדָקָה וְהַיּוֹשֵׁר.

וְאֶפְשָׁר, שְׁמַכְחָ קְשִׁיָּא זֶה, שֶׁאַבְרָהָם
 אֲבִינוּ לֹא הוֹצֵרְךָ לְבְּרַכָּה לְעַצְמוֹ, פְּרִשׁוּ
 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ (ב"ד ל"ט, י"א) עַל פְּסוּק
 זֶה, לֹא¹⁵ שָׁם - לֹא הָעֵרִיךְ שׁוֹם אָדָם
 שׁוּוִיָּה שֶׁל פְּרָה אוֹ שָׂאֵר חֲפֵץ מֵאַבְרָהָם,
 כְּדִי לְקַנּוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁנִּתְבָּרַךְ מִחַמַּת
 הַתְּחַבְּרוּתוֹ לְאַבְרָהָם, וְהֵינּוּ שֶׁפִּירוּשׁ
 'וַאֲבָרְכֶךָ', אֵינוּ שֶׁאַבְרָהָם עֲצָמוֹ יִתְבָּרֵךְ,
 אֲלָא שֶׁאֵף כָּל שָׂאֵר הָאֲנָשִׁים שִׁיתְחַבְּרוּ
 עִמּוֹ, יִתְבָּרְכוּ בְּגִינּוֹ. וְכֵן בְּאִיּוֹב כְּתוּב לְשׁוֹן
 בְּרַכָּה (אִיּוֹב א, י')¹⁵ 'מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכְתִּי',
 וְדָרְשׁוּ בְּמִדְרַשׁ (שם), וּבַגְּמָרָא (פְּסָחִים ק"ב,

וְהִיָּה בְּרַכָּה'. צ"ה. לְשׁוֹן הַמִּדְרַשׁ, אִמְרַר רַבִּי יוֹדֵן, וְהִיָּה
 אוֹתוֹתֶיךָ מִנִּין 'אַבְרַכְכָּה', מֵאֵתִים וְאַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה,
 אִמְרַר רַבִּי לוי, לֹא שָׁם [הָעֵרִיךְ כְּדִי לְקַנּוֹתָהּ] אָדָם פְּרָה
 מֵאַבְרָהָם עַד שֶׁנִּתְבָּרַךְ, וְלֹא שָׂמָה לוֹ [הָעֵרִיךְ פְּרָה כְּדִי
 לְמַכְרָה לוֹ] עַד שֶׁנִּתְבָּרַךְ וְכו', אִמְרַר רַבִּי יִצְחָק, אֵף
 לֵאיוֹב עֵשָׂה כֵן שֶׁנִּשְׁמַר מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכְתִּי, לֹא נִטֵּל
 אָדָם פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב וּנְצַטְרַךְ לִיטוֹל מִמֶּנּוּ פַּעַם שֵׁנִיָּה.
 צ"ו. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'הֲלֹא אֶתָּה שִׁכַּתְּ בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ
 וּבְעֵד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכְתִּי וּמִקְנָהוּ
 פְּרִץ בְּאֶרֶץ'. צ"ו. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, וְהִשְׁתָּא דִּאֲמַר רַב
 שְׁמוּאֵל בְּרִי יִצְחָק, מֵאִי דְכֵתִיב 'מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכְתִּי', כָּל
 הַנוּטֵל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב מִתְּבָרֵךְ, אֲפִילוֹ לְמִיזְבֵּן מִיָּנִיָּה
 וְלִזְבוּנֵי לֵיָּה, שֶׁפִּיר דְּמִי. צ"ה. בְּמִדְרַשׁ הֵנ"ל מְבוּאָר,
 שֶׁמְדוּבָר בְּמִי שֶׁהוֹזַק לְקַבֵּל פְּרוּטָה מֵאִיּוֹב בְּדוּרְךָ

‘אִם בְּרַךְ תִּבְרַכְנִי’ (דברי הימים א ה, י),
בְּפָרְיָה וּרְבִיָּה.

וְכֵן מְצִינֵנו שֶׁהַבְּרָכָה הָרֵאשׁוֹנָה הַבָּאָה
בַּתּוֹרָה הִיְתָה בְּפָרְיָה וּרְבִיָּה,
בְּדַכְתִּיב (בראשית א, כב) ‘וַיְבָרֶךְ אֹתָם
אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ’ וְכֹו, וְהָכִי

וַיֹּשֶׁ לֹאמַר, שֶׁהַמּוֹבֵן הָרֵאשׁוֹן וּפְשָׁט
הַבְּרָכָה, רָצָה לֹאמַר, בְּנִים, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
(תהלים קכו, ג) ‘הִנֵּה נַחֲלַת ה’ בְּנִים’, וְהִדְר
(שם קכח, ד) ‘הִנֵּה כִי בֵן יִבְרָךְ גָּבֵר’ וְכֹו,
וְהָכִי נִמְי דְרִשׁוּ בְּפָרֶק קָמָא דְתַמּוּרָה
(טו, א) ‘הָבָה לִי בְרָכָה’ (שופטים א, טו),

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

נחלתו^{קפ}, וְהָדָר - ולאחר מכן כתוב עוד
(שם קכח, ג-ד) ‘בְּנֵיךָ פִּשְׁתְּלֵי זֵיתִים סָבִיב
לְשִׁלְחָנְךָ, הִנֵּה כִי בֵן יִבְרָךְ גָּבֵר יָרָא ה’
וְכוּ’^{קפ}, הרי שעיקר הברכה הם הבנים.
וְהָכִי נִמְי דְרִשׁוּ בַגְמֵרָא בְּפָרֶק קָמָא דְתַמּוּרָה
(טז, א) את הפסוקים ‘הָבָה לִי בְרָכָה’ (שופטים
א, טו)^{קפ} ‘אִם בְּרַךְ תִּבְרַכְנִי’ (דברי הימים א ה,
י)^{קפ}, בְּפָרְיָה וּרְבִיָּה^{קפ}.

וְכֵן מְצִינֵנו שֶׁהַבְּרָכָה הָרֵאשׁוֹנָה הַבָּאָה
בַּתּוֹרָה הִיְתָה בְּפָרְיָה וּרְבִיָּה, בְּדַכְתִּיב
(בראשית א, כב)^{קפ} ‘וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים
וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ וּרְבוּ’ וְכֹו. וְהָכִי

צִיּוּנִים וּמְקוּרֹת

יחא בי מיחוש ראש ומיחוש אזנים ומיחוש עינים,
‘לבלתי עצבי’ שלא ישגבני יצר הרע מלשנות, אם אתה
עושה כן, מוטב. ואם לאו, הריני הולך בנסיסי לשאול,
זיבא לו אלקים את אשר שאל. קה. לשון הפסוק,
‘וַיֹּאמֶר לוֹ הָבָה לִי בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְּנָה וְנִתְּנָה
לִי גֵלַת מִים וַיִּתֵּן לָהּ כָּלֵב אֶת גֵּלַת עֲלִיַת וְאֶת גֵּלַת
תַּחְתִּית’. ראה עין יעקב בתמורה שם שהביא פסוק זה,
אמנם צ”ע, שלא נתפרש הפסוק לענין פריה ורביה.
קו. לשון הפסוק, ‘וַיִּקְרָא יַעֲבֹץ לְאֶלְקֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
אִם בְּרַךְ תִּבְרַכְנִי וְהִרְבִּיתִי אֶת גְּבוּלֵי וְהִזְתָּה יָדְךָ עָמִי
וְעֲשִׂיתִי מְרָעָה לְבִלְתִּי עֲצָבִי וַיִּבֵּא אֱלֹקִים אֶת אֲשֶׁר
שָׁאֵל. קו. וראה עוד במשנה (מעשר שני פ”ה מ”ג)
דרשו את הפסוק (דברים כו, טו) ‘השקיפה ממעון
קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל’, בבנים
ובבנות. ובמדרש (במדב”ר יא, ה) דרשו את הפסוק
(במדב”ר ו, כד) ‘יברכך’ בבנים. קה. לשון הפסוק,

עיקר הברכה והקללה שבכל פסוק
היא בפריה ורביה

וַיֹּשֶׁ לֹאמַר, שְׁלַכְךָ לַגְּבִי עוֹבֵד לֹא
פִירְשׁוּ אֶת הַבְּרָכָה בַּעֲנִין אַחַר, אִלָּא
שֶׁהַבְּרָכָה הִיְתָה לַעֲנִין הַבְּנִים, מִשׁוּם
שֶׁהַמּוֹבֵן הָרֵאשׁוֹן וּפְשָׁט הַבְּרָכָה רָצָה לֹאמַר,
בְּנִים – בַּפְּשִׁיטוֹת פִּירוּשׁ הַבְּרָכָה הָאִמּוּר
בְּכָל פְּסוּק הִיּוּנו שִׁיתְּכֹרֵךְ הָאָדָם בְּבָנִים,
שִׁמְשִׁמְעוֹתוֹ ‘פְּרִיָה וּרְבִיָּה’ וְהִיּוּנו שִׁיתְּרַבָּה
זַרְעוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תהלים קכו, ג) ‘הִנֵּה נַחֲלַת
ה’ בְּנִים שֶׁכָּר פְּרִי הַבְּטָן’ – הַטוֹב שִׁיתֵן
הָאֵל לִידִידוֹ בַּעֲוֹלָם הַזֶּה הֵם הַבְּנִים, וְהֵם

אכסניא ודרש זיברך ה’ את עבד אדם (הגתי) בעבור
ארון האלקים, והלא דברים קל וחומר, ומה ארון שלא
אכל ושתה, אלא כבוד ורביץ לפניו, כך, המארח תלמיד
חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו, ומהנהו מנכסיו על
אחת כמה וכמה. מאי היא ברכה שברכו, אמר רב
יהודה בר זבידא, זו חמות ושמונה כלותיה, שילדו
ששה ששה בכרס אחד וכו’. קב. ע”פ רד”ק שם.
קג. כך נראה לכאורה לפרש דברי רבינו, שהביא שתי
ראיות מפסוקים בתהלים שעיקר הברכה הם הבנים,
אחת ממה שכתוב ‘הנה נחלת ה’ בנים’, והיינו שעיקר
נחלתו ית’ שהוא מנחיל לעושי רצונו הם הבנים.
והראיה השנית, ממה שבסמוך לפסוק ‘בניך כשתלי
זיתים’ נאמר ‘הנה כי כן יבורך גבר ירא ה’’. קד. לשון
הגמרא, רבי יהודה הנשיא אומר, ‘אם ברך תברכני’
בפריה ורביה, ‘זהרבת את גבולי’ בבנים ובבנות,
‘זהיתה ירך עמדי’ במשא ובמתן. ‘ועשית מרעתי’ שלא

היא מחמת שהקדוש ברוך הוא אוהב אותו וחסדו וחסדו להטיב לו ולתתו, אם כן, הוא רוצה שירבו כמותו. ולהפך, למי ששונא, מקללו שלא יתרבה, כמו הנחש.

אבל באברהם ואיוב אי אפשר לפרש כך, שהרי באברהם

זרע שמשון המבואר

ורביה הוא מבואר, שהואיל שהברכה היא מחמת שהקדוש ברוך הוא אוהב אותו, וחסדו וחסדו להטיב לו ולתתו – לאדם שאוהבו ומתברך על ידו, אם כן, בודאי הוא רוצה שירבו כמותו – שיתרבו ממנו בני אדם שיהיה אוהבם כמותו^{קט}. ולהפך, למי שהקב"ה שונא, הרי הוא מקללו שלא יתרבה – שאין הקב"ה רוצה שיתרבו בני אדם שהוא שונאם, כמו הנחש שנתקלל שלא יתרבה זרעו.

אברהם כבר התברך בפריה ורביה וצריך לפרש הברכה על המתחבר עמו

אבל באברהם ואיוב אי אפשר לפרש כך, שהברכה היא על פריה ורביה^{קיב},

ציונים ומקורות

כמה שהבהמה ארוכה יותר מן החיה, כשם שהבהמה נתקללה מן החיה על אחת שבע, שימי עיבורו של חמור [בהמה] הם שנה, וזה עולה לשבע פעמים ימי עיבורה של חתול [חיה] שהם ג"ב יום, שהרי בשנה יש ז' פעמים ג"ב, כך נתקלל הנחש מן הבהמה, כגון מבהמה גסה טמאה, אחד לשבע, שימי עיבורה של בהמה טמאה גסה היא י"ב חדש, וימי עיבורו של נחש הם שבע שנים. קיא. הושה לדברי רבינו, מה שכתב בנפש החיים (לרבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל, ש"ב פ"ב), ש'ברוך' הוא לשון תוספת וריבוי. קיב. יש לעיין, הלא לעיל בסמוך כבר ביאר רבינו שאברהם ואיוב אין צורך לברכסם, שהם כבר מבורכים מעצמם.

נמי כנח אחר המבול (שם ט, א) 'ויברך' וכו', ונתקללה הראשונה הבאה בתורה, היא קללת נחש דכתיב ביה (שם ג, יד) 'ארור אתה מפל הבהמה' וכו', שענינה הוא מעוט פריה ורביה, שהנחש אינו מוליד פי אם לשבע שנים (בכורות ה, א).

והטעם מבואר, שהואיל שהברכה

נמי – ועוד כתוב כנח אחר המבול (שם ט, א) 'ויברך וכו' את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ'.

והקללה הראשונה הבאה בתורה, היא קללת נחש שקללו הקב"ה על החטא של עץ הדעת, דכתיב ביה (שם ג, יד) 'ארור אתה מפל הבהמה' ומפל חית השדה', שענינה הוא מעוט פריה ורביה, שהנחש אינו מוליד פי אם אחד לשבע שנים – אחרי שבע שנות הריון, כמבואר בגמרא (בכורות ה, א)^{קפ}.

הקב"ה מברך את אוהבו שירבו ממנו כמותו והטעם שעיקר הברכה היא בפריה

'ויברך אתם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את המים בימים והעוף ירב בארץ'. קט. לשון הפסוק, 'ויאמר ה' אלקים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מפל הבהמה ומפל חית השדה על גחנך תלך ועפר תאכל כל ימי חייך'. קי. לשון הגמרא, נחש לשבע שנים [ימי עיבורו הם שבע שנים] וכו'. מנא הני מילי, אמר רב יהודה אמר רב וכו', שנאמר 'ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה', אם מבהמה נתקללה, מחיה לא כל שכן, אלא לומר לך, כשם שנתקללה הבהמה מחיה אחד לשבעה, ומאי ניהו חמור מחתול, כך נתקלל הוא מבהמה אחת לשבע, דהוה ליה שב שני בפירושו, הנחש ארור מכל הבהמה,

כְּתִיב קִדְם (בראשית יב, ב) 'וְאָעֲשֶׂה לְגֹי גְדוֹל' דְּהִינּוּ בְרַכְתָּ, דְּמִשְׁמַע דְּוָקֵא מַעֲשֵׂה גְדוֹל' דְּהִינּוּ בְנִים, וּבְאִיּוֹב מַעֲשֵׂה יָדָיו.

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבוֹאָר

שְׁתַּרְי בְּאִבְרָהָם כְּבֵר כְּתִיב קִדְם (בראשית יב, ב) ^{ק"י} 'וְאָעֲשֶׂה לְגֹי גְדוֹל', דְּהִינּוּ בְרַכְתָּ הַבְּנִים, וְרַק אַחַר כֵּךְ כְּתוּב 'וְאָבְרָהָם', וּבִדְוֵאֵי שְׁבֵרַחָה זֹה אֵינָה עַל פְּרִיָה וְרַבִּיָה. וּבְאִיּוֹב כְּתוּב (איוב א, י) ^{ק"י} 'מַעֲשֵׂה יָדָיו הַתְּבֹרָכוֹ וְלֹא בְנִיּוֹטָיו'. וְעַל כֵּן פִּירְשׁוּ חַז"ל, שֶׁהַכּוּוֹנָה שְׁאִבְרָהָם וְאִיּוֹב הַתְּבֹרָכוֹ, בְּכַךְ שֶׁגַם כָּל מִי שֶׁהִתְחַבֵּר עִמָּם, הַתְּבֹרָךְ.

צִיּוּנִים וּמְקוּרֹת

וַיִּתְּנָה לְבָאָר, שְׁדַבְרִיו לְעִיל הֵם לְעִנִּין בְּרַכְתָּ כְּלָלִית שִׁיָּהָ אָדָם מְבוּרָךְ, מֵה שְׁאִין כֵּן עֲתָה שְׁבִיאָר שֶׁהַכּוּוֹנָה עַל בְּרַכְתָּ מִיּוֹחַדַת בְּדַבֵּר מִיּוֹחַד, בִּדְוֵאֵי שְׁשִׁיךְ כֵּךְ גַּם אֲצַל אִבְרָהָם וְאִיּוֹב, כִּי אִף שֶׁהֵם מְבוּרָכִים אֲפֶשֶׁר לְהוֹסִיף לָהֶם הַרְבֵּה בְּאוֹתוֹ דְּבַר, וְכִיּוֹן שֶׁסֵּתֵם בְּרַכְתָּ הֵינּוּ בְּדַבֵּר מִיּוֹחַד בְּעִנִּין הַבְּנִים, שׁוֹב הוֹצֵרְךְ רַבְּנוּ לְבָאָר מְדוּעַ דְּבַר זֶה לֹא הִיָּה שְׁשִׁיךְ אֲצַל אִבְרָהָם. קִיָּג. לְשׁוֹן הַפְּסוּקָה, 'וְאָעֲשֶׂה

לְגֹי גְדוֹל וְאָבְרָהָם וְאִנְדְּלָה שְׁמֶךָ וְהִיָּה בְּרַכְתָּ. קִיד. לְשׁוֹן הַפְּסוּקָה, 'הֲלֹא אֵת אֶתָּה שְׁכַת בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מְסָבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בְּרַכְתָּ וּמְקַנְהוּ פְּרִץ בְּאַרְצָךְ. קטו. בְּלְשׁוֹן הַכְּתוּב כֹּאן, מִשְׁמַע בְּפִירוּשׁ שֶׁהַכּוּוֹנָה כְּפִשׁוּטוֹ, וְלֹא לְבִנָיו, וְלִכֵּן בִּדְוֵאֵי דֵאִין לְפִרְשׁ הַכְּתוּב כְּפִי שְׁדַרְשׁוּ חַז"ל (שְׁבֵת לֵב, ב) שֶׁמַּעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל אָדָם, הֵינּוּ בְנֵי וּבְנוֹתָיו.